

บทที่ 3

การผลิตรายได้ เงื่อนไขสัญญาในการปลูกพืชไร่ : ศึกษาการปลูกพืชไร่เพื่อขายเมล็ดพันธุ์ ของหมู่บ้านโนนเรืองและหมู่บ้านหนองปรือ ตำบลบ้านค้อ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ตอนที่ 1 บ้านโนนเรือง

1. สภาพทั่วไปของชุมชน

สภาพทางสังคม-วัฒนธรรม

ประวัติหมู่บ้าน

ประมาณปี พ.ศ.2457 นายเหลี่ย พิจิตร (ขุนพิจิตร) ผู้ใหญ่บ้านโจดแพง (บ้างก็ว่าชื่อบ้านโสกแพง) และ นายสังข์ โนนสว่าง ได้พาชาวบ้านโจดแดงอพยพมา เนื่องจากหมู่บ้านเดิมเกิดมีปอบอาละวาดออกไล่จับคนไปกิน การอพยพครั้งนั้นนายเหลี่ยได้พาชาวบ้านอพยพขึ้นมาทางเหนือ ซึ่งเป็นที่ไร่ที่นาของชาวก้านโจดแดงเดิม ห่างจากหมู่บ้านเดิมประมาณ 2 กม. และตกลงเลือกบริเวณที่โนนซึ่งเชื่อว่าเป็นที่อยู่ของสุนัขจิ้งจอกมาก่อน เพราะเต็มไปด้วยสุนัขจิ้งจอก เรียกโนนดังกล่าวว่า "โนนหินผาเพาะ" หรือ "โนนหินผาจอก" ใกล้บริเวณโนนดังกล่าวนี้มีลำห้วยโจดไหลผ่าน และริมลำห้วยมีต้นเรื่องใหญ่อยู่ ชาวบ้านจึงพร้อมใจกันตั้งชื่อบ้านว่า "บ้านโนนศรีเรือง" ในระยะแรกที่ตั้งหมู่บ้านนี้ยังไม่มีผู้ใหญ่บ้าน แต่ชาวบ้านยกย่องให้ นายเหลี่ย พิจิตร เป็นผู้นำชุมชน จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2467 จึงได้มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านขึ้นเป็นครั้งแรก

ต่อมาเมื่อมีการตั้งวัดประจำหมู่บ้านขึ้น ชาวก้านพร้อมใจกันตั้งชื่อวัดตามชื่อหมู่บ้าน และเห็นว่าไม่ควรมีคำว่า "ศรี" ซ้ำกันสองชื่อ จึงตกลงให้เรียกชื่อหมู่บ้านว่า "บ้านโนนเรือง" แต่บางคนเล่าว่าไม่ได้มีการตกลงกันแต่อย่างใด เหตุที่เปลี่ยนเป็นชื่อ

บ้านโนนเรือ เนื่องจากชาวบ้านเรียกชื่อหมู่บ้านตนสั้นๆจนกลายเป็นบ้านโนนเรือจนถึงปัจจุบัน

ปัจจุบันบ้านโนนเรือมีประชาชนทั้งหมด 1,119 คน จากจำนวน 200 ครอบครัว

อาณาเขตติดต่อ

บ้านโนนเรือตั้งอยู่ในตำบลบ้านค้อ อ. เมือง จ. ขอนแก่น ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 12 กม. มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ บ้านค้อ และบ้านสำราญ ต.บ้านค้อ
ระยะทาง 2 กม.
ทิศใต้	ติดต่อกับ บ้านหนองกอย และบ้านหนองหลุม ต.แดงใหญ่
ระยะทาง 7 กม.
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ บ้านโคกสี ต.บ้านค้อ ระยะทาง 2 กม.
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ บ้านหนองบ่อ ต.บ้านค้อ ระยะทาง 2 กม.

การคมนาคม

การติดต่อกับหมู่บ้านใกล้เคียงมีถนนลูกรังที่สร้างโดย รพช. และถนนที่สร้างโดยเงิน กสท. สำหรับการติดต่อกับจังหวัดมีรถโดยสารภายในหมู่บ้านวิ่งรับส่งผู้โดยสารทุกวันละ 1 เที่ยว โดยออกจากหมู่บ้านประมาณเจ็ดถึงแปดโมงเช้า และกลับเข้าหมู่บ้านในช่วงบ่าย นอกจากนี้ยังมีรถโดยสารจากหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น บ้านหนองบ่อ ผ่านหมู่บ้านด้วย และรถรับส่งคนงานซึ่งเป็นรถทั้งภายในและนอกหมู่บ้าน คอยรับส่งคนงานเพื่อเข้าไปทำงานในตัวเมือง คำนวณโดยสารถโดยสารประจำทางคนละ 7 บาทต่อเที่ยว สำหรับรถรับส่งคนงานเป็นการจ้างเหมาเป็นรายเดือนละ 120 บาท

สาธารณูปโภค

วัด วัดประจำหมู่บ้านมี 1 วัด ชื่อ วัดโนนศรีเรือง ปัจจุบันมีพระจำพรรษาอยู่ทั้งหมด 7 รูป

โรงเรียน มี 1 โรง ตั้งขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2491 เปิดสอนตั้งแต่ชั้นเด็กเล็กถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปัจจุบันมีนักเรียน 126 คน

โรงสี มีทั้งหมด 5 โรง ส่วนใหญ่ใช้เครื่องปั่นไฟ มีเพียง 1 โรงเท่านั้นที่ใช้ไฟฟ้า การสีข้าวเจ้าของโรงสีไม่คิดค่าบริการเป็นเงิน แต่คิดเป็นรำและปลายข้าวแทน

สถานอนามัยประจำหมู่บ้าน ไม่มี เมื่อเจ็บป่วยเล็กน้อยชาวบ้านจะไปรับการรักษาพยาบาลที่สถานอนามัยซึ่งอยู่ที่บ้านหนองป่อ แต่เมื่อเจ็บป่วยมากก็เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลศรีนครินทร์ โรงพยาบาลขอนแก่น หรือคลินิกภายในตัวจังหวัด

หอกระจายข่าว เริ่มมีครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2526 โดยการสนับสนุนจากศูนย์แผนราษฎรในสมัยนั้น

กลุ่มต่างๆภายในหมู่บ้าน

แม้ว่าหมู่บ้านโนนเรืองถูกจัดให้เป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ แต่พบว่าในปัจจุบันภายในหมู่บ้านมีกลุ่มกิจกรรมต่างๆน้อยมาก ทั้งนี้ชาวบ้านบางส่วนได้แสดงความคิดเห็นว่า อาจเนื่องจากสภาพสังคมเมืองที่แพร่กระจายเข้าสู่หมู่บ้าน การที่ชาวบ้านส่วนใหญ่เข้าทำงานในเมืองมากขึ้น ทำให้ต่างก็ไม่มีเวลาในการร่วมกิจกรรมชุมชนได้บ่อยๆ และเนื่องจากเจ้าหน้าที่ของรัฐมีบทบาทในชุมชนลดน้อยลงเมื่อเทียบกับสมัยก่อน กลุ่มต่างๆในปัจจุบันนอกจากกลุ่มสมาชิก ธกส. และสมาชิกสหกรณ์การเกษตรแล้ว ยังมีกลุ่มแม่บ้านซึ่งตั้งขึ้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531 มีสมาชิกเพียง 9 คนเท่านั้น ซึ่งทั้งหมดเป็นผู้ที่มีอายุเกิน 40 ปีขึ้นไป โดยมีบทบาทในการจัดเตรียมอาหารเมื่อมีกิจกรรมหรืองานบุญประเพณีต่างๆภายในหมู่บ้าน และการดูแลสุขภาพอนามัยของเด็ก

ในอดีตภายในหมู่บ้านเคยมีกลุ่มเบวชน กลุ่มผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม กลุ่มออมทรัพย์ แต่เนื่องจากเหตุผลต่างๆดังกล่าวข้างต้น ทำให้กลุ่มเหล่านี้ค่อยๆสลายตัวไปจนในปัจจุบันมีเหลือเพียงกลุ่มแม่บ้านเท่านั้น นอกจากกลุ่มแม่บ้านแล้วภายในหมู่บ้านมีกลุ่ม

เกิดขึ้นใหม่ คือ กลุ่มผู้ปลูกมะเขือเทศเมล็ดพันธุ์ ซึ่งเป็นกลุ่มไม่เป็นทางการ กล่าวคือ เมื่อบริษัทเอกชนเข้ามาในหมู่บ้านส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกพืช ผู้ที่ปลูกพืชเหล่านั้นก็รวมกลุ่มกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่าง ๆ กันเป็นครั้งคราว

การปกครอง

เมื่อเริ่มย้ายมาตั้งหมู่บ้านใหม่ยังไม่มีผู้ใหญ่บ้านปกครอง แต่ชาวบ้านทั้งหลาย ยกย่องและยอมรับนับถือให้ขุนพิจิตรเป็นผู้นำ ต่อมาในปี พ.ศ. 2467 ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นหมู่บ้าน จึงมีการคัดเลือกผู้ใหญ่บ้านขึ้นเป็นครั้งแรก และจนถึงปัจจุบันนี้หมู่บ้านโนนเรือ่ง มีผู้ใหญ่บ้านทั้งหมด 5 คน ดังนี้

1. นายนวนล ป้องขวา ปี พ.ศ. 2467-2474
 2. นายเหรียญ โนนสว่าง ปี พ.ศ. 2475-2480
- ได้เป็นกำนันถึงปี พ.ศ. 2504

3. นายปราศรัย
4. นายสอน ศรีช่วย
5. นายอ้วน แสนศรี

การเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านในสมัยแรกเป็นการเลือกตั้งแบบเปิดเผย โดยให้ผู้สมัครยื่นขึ้น แล้วให้ผู้มีสิทธิลงคะแนน (คนที่มีอายุ 20 ปีขึ้นไป) ไปยื่นจับกลุ่มกับผู้ที่ต้องการเลือก ต่อมาในสมัยของผู้นำปราศรัยจึงเปลี่ยนการเลือกตั้งเป็นแบบการหย่อนบัตร เหมือนการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร

การปกครองหมู่บ้านในปัจจุบัน นอกจากมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำแล้ว ยังมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 2 คน และคณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายต่างๆ 7 ฝ่าย ดังนี้

1. ฝ่ายสาธารณสุข
2. ฝ่ายปกครอง
3. ฝ่ายการคลัง
4. ฝ่ายการเกษตร
5. ฝ่ายการศึกษา

6. ฝ่ายศาสนา

7. ฝ่ายการรักษาความสงบ

นอกจากนี้ยังแบ่งการปกครองภายในหมู่บ้านออกเป็นคุ้มๆ มีทั้งหมด 5 คุ้ม ในแต่ละคุ้มมีหัวหน้าคุ้มและผู้ช่วยเป็นผู้ดูแล

เนื่องจากเป็นหมู่บ้านใกล้เมือง กอปรกับความเจริญของเทคโนโลยีและระบบการสื่อสารต่างๆ ทำให้ชาวบ้านได้รับอิทธิพลจากสังคมเมืองมาก ในด้านการปกครองชาวบ้านจึงเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันชาวบ้านบางกลุ่มก็ไม่สนใจเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนเท่าที่ควร เนื่องจากการเข้าไปทำงานในตัวเมืองทำให้ไม่มีเวลาเท่าใดนัก

โครงสร้างการปกครองภายในหมู่บ้าน ชาวบ้านจะให้ความเคารพในตัวผู้นำที่เป็นทางการมากกว่าผู้นำไม่เป็นทางการ แต่อย่างไรก็ตามก็ยังคงให้ความเคารพยำเกรงในผู้อาวุโสอยู่เช่นเดิม แต่เมื่อมีปัญหาหรือกรณีขัดแย้งใดๆ ก็มักให้เป็นการตัดสินของผู้นำที่เป็นทางการ

บุญประเพณีต่างๆ

ชาวบ้านยังคงให้ความสำคัญกับบุญประเพณีต่างๆ ตาม "ฮีต 12 คอง 14" อยู่ โดยมีบุญประเพณีประจำเดือนต่างๆ ทั้ง 12 เดือน แต่ในบางอย่างมีการเปลี่ยนแปลงบ้างเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน และในปัจจุบันนี้เมื่อภายในหมู่บ้านมีงานบุญประเพณีใดๆ จะมีผู้เข้าไปเที่ยวมาก โดยเฉพาะคนจากภายนอกหมู่บ้าน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเพื่อนฝูงของคนที่มาทำงานในเมือง

สภาพทางกายภาพ

แหล่งน้ำ

เมื่อแรกย้ายมาตั้งหมู่บ้านใหม่บริเวณที่ตั้งหมู่บ้านนี้เต็มไปด้วยลำห้วยและแหล่งน้ำธรรมชาติต่างมากมาย แต่ในปัจจุบันสภาพแหล่งน้ำเหล่านั้นลดน้อยลง บ้างก็กลายสภาพเป็นที่ดินทำกินแล้ว ทั้งนี้เนื่องจากการสร้างท่อนบดดินบดกันลำห้วยเหล่านั้นเพื่อเก็บกักน้ำไว้

ใช้ในพื้นที่ของตนเอง และการขาดการดูแลรักษา ทำให้เกิดการตื้นเขินและกลายเป็นที่น้ำที่ ไร่ไปในที่สุด แหล่งน้ำธรรมชาติต่างภายในหมู่บ้าน มีดังนี้

1. ห้วยโสกแพง หรือห้วยโจคแพง หรือห้วยล้อมบ้านเก่า ไหลมาจากบ้านโสกแพง ผ่านหมู่บ้านทางทิศตะวันออก ปัจจุบันสภาพลำห้วยทั่วไปถูกถมกลายเป็นที่ทำกินไปแล้ว มีเพียงส่วนที่ติดหมู่บ้านบางส่วนเท่านั้นซึ่งได้รับการขุดลอกให้เป็นหนองเมื่อปี พ.ศ. 2534 โดยโครงการอีสานเขียว แต่ในปัจจุบันบริเวณที่ขุดลอกยังเก็บกักน้ำได้ไม่มากนัก เพราะประสบกับภาวะฝนแล้ง

2. ห้วยสีเป็ก ไหลมาจากหมู่บ้านแดงใหญ่ทางทิศเหนือของหมู่บ้าน ผ่านหมู่บ้านทางทิศตะวันออก ลำห้วยนี้เป็นที่ตั้งของฝายชลประทานซึ่งก่อสร้างเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2527 ชาวบ้านที่อยู่บริเวณฝายใช้ประโยชน์ในการเกษตร เช่น การปลูกพืชสวนครัว เป็นต้น

3. ห้วยชาคลอง ไหลมาจากบ้านแดงใหญ่เช่นเดียวกัน แต่ผ่านหมู่บ้านทางทิศตะวันตก ปัจจุบันสภาพลำห้วยตื้นเขินเพราะมีการขุดลำเพื่อทำการเกษตร มีการสร้างท่อนบดินกันลำห้วยเพื่อเก็บน้ำไว้ใช้ในพื้นที่ของตนเอง บ้างก็กันเป็นสระหรือบ่อเพื่อใช้สำหรับเลี้ยงปลา

เนื่องจากแหล่งน้ำธรรมชาติต่างๆค่อยๆแปรสภาพเป็นที่ดิน ในสมัยก่อนบางคนซึ่งเล็งเห็นถึงความสำคัญของแหล่งน้ำ จึงได้มีการขุดขุดประมาณทำการขุดสระหรือหนองเพิ่มเติม หรือให้เป็นที่ยกน้ำไว้ใช้เมื่อมีความจำเป็น เช่น

1. หนองสมณะ ขุดเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2510 โดยได้รับเงินงบประมาณจากโครงการเงินผัน จ้างให้ชาวบ้านขุดในอัตราคิวละ 20 บาท อยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้าน มีน้ำตลอดปี ชาวบ้านใช้ประโยชน์สำหรับการเกษตรและเลี้ยงสัตว์

2. หนองหัวา อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของหมู่บ้าน ขุดพร้อมกับหนองสมณะ มีน้ำตลอดปี และชาวบ้านใช้ประโยชน์ในการเกษตรและเลี้ยงสัตว์เช่นเดียวกัน

3. สระหลวง อยู่บริเวณหมู่บ้าน ใช้เงินภาษีบำรุงท้องที่ขุด สำหรับใช้ประโยชน์ในการอุปโภคบริโภค

4. สระโรงเรียน อยู่ภายในโรงเรียน ชุดโดยงบประมาณของ รพช. ใช้สำหรับการอุปโภค

ทุกหลังคาเรือนจะมีโถ้งขนาดบรรจุ 100 ลิ้ม เฉลี่ยครอบครัวละ 2 ใบ สำหรับใส่น้ำฝนไว้บริโภค สำหรับน้ำอุปโภคนอกจากสระต่างมาแล้ว ภายในหมู่บ้านยังมีบ่อบาดาลซึ่งขุดเจาะโดยกรมอนามัยและ รพช. กระจายอยู่ทั่วไปในบริเวณหมู่บ้าน

ลักษณะดิน

ลักษณะพื้นที่ของบ้านโนนเรืองมีที่นาล้อมรอบหมู่บ้าน ลักษณะดินส่วนใหญ่เป็นดินเหนียวปนทราย พื้นที่บริเวณทางทิศใต้ของหมู่บ้านบางส่วนเป็นที่เนิน ลักษณะดินบริเวณดังกล่าวเป็นดินทราย ชาวบ้านใช้สำหรับการทำไร่หมุนเวียน

ป่าไม้

ปัจจุบันสภาพป่าไม้ของหมู่บ้านหมดไปแล้ว เหลือเพียงบริเวณที่เป็นป่าช้าซึ่งมีประมาณ 30 ไร่ อยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้าน(ติดหนองสนม) ชาวบ้านจัดเป็นเขตหวงห้ามตัดไม้ จึงทำให้มีไม้ขนาดใหญ่อยู่มาก เช่น ต้นจิก ต้นรัง นอกจากบริเวณป่าช้าแล้วภายในหมู่บ้านยังมีที่สาธารณะซึ่งอยู่ติดกับป่าช้าอีกประมาณ 100 ไร่ แต่บริเวณนี้ไม่มีการห้ามตัดไม้ โดยชาวบ้านให้เหตุผลว่าถ้าห้ามชาวบ้านจะไม่มีไม้เป็นเชื้อเพลิง และนำไปใช้ประโยชน์ต่างๆ บริเวณสภาพป่าจึงเป็นไม้กลุ่มเตี้ยเป็นส่วนใหญ่ ชาวบ้านใช้ประโยชน์ในพื้นที่สาธารณะสำหรับเลี้ยงสัตว์

สภาพทางเศรษฐกิจ

อาชีพ

ส่วนใหญ่ชาวบ้านประกอบอาชีพหลักในการทำนา ชาวบ้านนิยมปลูกข้าวเหนียวมากกว่าข้าวเจ้า โดยให้เหตุผลว่าบริโภคข้าวเหนียวเป็นหลัก พื้นที่เพาะปลูกน้อยจึงเน้นการปลูกไว้เพื่อบริโภคเองเป็นหลัก ข้าวเหนียวพันธุ์ที่นิยมปลูกในปัจจุบัน คือ พันธุ์ กข.6 ซึ่งเริ่มปลูกมาได้ประมาณ 7-8 ปีมาแล้ว โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐนำเข้ามาแนะนำ ข้าว

เหนียวพันธุ์ที่เคยปลูกในอดีต ได้แก่ พันธุ์มันเปิด พันธุ์ขั้วแดง พันธุ์ขั้วขาว และพันธุ์ส้มป่า
ทอง

สำหรับผู้ที่คิดมากจะปลูกข้าวเจ้าด้วย พันธุ์ที่นิยมปลูกในปัจจุบัน คือ
พันธุ์หอมมะลิ กข.15 ซึ่งเริ่มเข้ามาพร้อมกับข้าวเหนียวพันธุ์ กข.6 ส่วนข้าวเจ้าพันธุ์เดิม
ที่เคยปลูก คือ พันธุ์ข้าวแดง และพันธุ์ข้าวขาว ปัจจุบันชาวบ้านบางรายยังนิยมปลูกข้าวเจ้า
แดงอยู่ เพื่อใช้สำหรับทำขนมจีน

ปัจจุบันพบว่าชาวบ้านเกือบทุกหลังคาเรือนนิยมขายข้าว โดยให้เหตุผลว่าเพื่อ
นำเงินมาใช้จ่ายในชีวิตรประจำวัน เมื่อข้าวไม่พอบริโภคจึงจะไปรับจ้างแล้วนำเงินมาซื้อ
ข้าวภายหลัง

นอกจากการทำนาแล้ว ชาวบ้านบางรายจะทำไร่มันสำปะหลัง โดยปลูกบริเวณ
ที่เดิมในไร่นาของตนเอง ส่วนใหญ่อยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้าน ต่อมาเมื่อประมาณ 5-6 ปีที่
ผ่านมามีชาวนานเริ่มเลิกปลูกมัน โดยให้เหตุผลว่าต้นทุนการผลิตสูงและราคาไม่แน่นอน
การกับมีบริษัทเอกชนเข้ามาส่งเสริมให้ปลูกพืชพันธุ์ใหม่ ซึ่งให้ค่าตอบแทนสูงกว่า ปัจจุบัน
ยังคงเหลือผู้ทำไร่อยู่เพียง 4 รายเท่านั้น จำนวนพื้นที่ทั้งหมด 36 ไร่ ผู้ที่ยังคงปลูกก็ทำไร่
อยู่ให้เหตุผลว่า พืชที่บริษัทเข้ามาส่งเสริมให้ปลูกต้องใช้สารเคมีมาก ยังไม่กล้าเสี่ยง ทั้ง
การผลิตก็ต้องใช้คนจำนวนมาก แต่ครอบครัวของเขามีแรงงานไม่มาก

อาชีพที่ทำรายได้หลักให้แก่ชาวบ้านในเรื่อง คือ การรับจ้าง ซึ่งมีทั้งการทำ
งานในโรงงานอุตสาหกรรม เช่น โรงงานแหอวน การทำงานในบริเวณมหาวิทยาลัย
ขอนแก่น การทำงานก่อสร้าง และอื่นๆ

ผลผลิตและเครื่องมือทางการเกษตร

ในฤดูกาลผลิตปกติผลผลิตข้าวต่อไร่ประมาณ 40 ถึง การทำนาชาวบ้านจะใช้น้ำ
ฝนเป็นหลัก นอกจากผู้ที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำบางรายที่ใช้น้ำจากแหล่งน้ำเหล่านั้นในการตก
กล้าในบางปีเท่านั้น สำหรับการทำการเกษตรอื่นๆ เช่น การปลูกพืชผักสวนครัว การ
ปลูกมะเขือเทศเมล็ดพันธุ์ ชาวบ้านใช้น้ำจากบ่อหรือสระที่ขุดขึ้นเองภายในบริเวณที่นา
ของตน

ถึงแม้ว่าชาวบ้านจะนิยมใช้ควายไถนามากกว่า โดยให้เหตุผลว่าสามารถไถได้ สะดวกกว่า แต่อย่างไรก็ตามภายในหมู่บ้านมีรถไถชนิดเดินตามทั้งหมด 8 คัน ชาวบ้าน กล่าวว่าเมื่อมีแนวโน้มว่าอัตราการไถรถไถจะเพิ่มขึ้น เนื่องจากชาวบ้านปลูกพืชหลายชนิดขึ้น และนิยมเข้าไปหางานทำในเมืองมากขึ้น จึงนิยมรีบเร่งทำนาให้เสร็จเร็วเพื่อจะได้ไปทำ กิจกรรมอื่นๆ ปัจจุบันนี้ก็เริ่มมีการจ้างรถไถไถนาบ้างแล้ว โดยเฉพาะในกลุ่มที่ปลูกพืชจาก การสนับสนุนของบริษัทเอกชน อัตราค่าจ้างไถอย่างเดี่ยวไร่ละ 120 บาท ไถและคราดไร่ ละ 220 บาท

สัตว์เลี้ยง

เกือบทุกหลังคาเรือนนิยมเลี้ยงไก่ไว้เพื่อบริโภคเองในครัวเรือน และขายเมื่อ คราวจำเป็น บางครอบครัวมีการเลี้ยงเป็ดและหมูเพื่อขาย ปัจจุบันมีหมูทั้งหมด 35 ตัว ครอบครัวที่เลี้ยงหมู คือ ครอบครัวที่มีโรงสีกินของตนเอง

สัตว์เลี้ยงที่สำคัญอีกชนิด ได้แก่ ควาย มีทั้งหมด 270 ตัว ส่วนใหญ่เลี้ยงไว้ สำหรับใช้งาน นอกจากนี้ก็มีวัวซึ่งนิยมเลี้ยงไว้ขาย ปัจจุบันมีทั้งหมด 152 ตัว ลักษณะการ ขายวัว-ควายนิยมนำไปขายตามตลาดนัดวัว-ควายที่ใกล้บ้าน เช่น ที่หมู่บ้านสำราญ เป็นต้น

ลักษณะการถือครองที่ดิน

เอกสารสิทธิ์ที่ดินส่วนใหญ่ หรืออาจกล่าวได้ว่าทั้งหมดเป็น นส.3ก. ผู้ที่มีนา มากที่สุดในหมู่บ้าน คือ นายแสงดาว พิมพ์ดี มีทั้งหมดประมาณ 60 ไร่ การถือครองที่ดิน เฉลี่ยครอบครัวละประมาณ 20-25 ไร่ จำนวนผู้ที่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองประมาณ 30 ครอบครัว คนเหล่านี้ในอดีตเคยมีที่ดินเป็นของตนเองมาก่อน แต่เนื่องจากมีหนี้สินมาก บางรายจึงขายที่เพื่อนำเงินไปชำระหนี้ บางรายที่ถูกนายทุนซึ่งคนไปกู้ยืมเงินมายึดไป ซึ่ง ในปัจจุบันที่ดินของบ้านโนนเรืองประมาณ 1 ใน 5 ส่วนเป็นของนายทุนในเมืองขอนแก่น อย่างไรก็ตามเจ้าของที่ดินเดิมยังคงได้ทำกินในที่ดินดังกล่าวอยู่ แต่ต้องแบ่งผลผลิตให้กับ เจ้าของที่ดินที่แท้จริงในอัตราส่วนครึ่งต่อครึ่ง โดยมีเงื่อนไขว่าถ้าเจ้าของที่ดินจริงซื้อปุ๋ยมา ให้ปลูก ผู้ปลูกต้องเป็นผู้จัดหาควายเอง แต่ถ้าเจ้าของที่ดินไม่ซื้อปุ๋ยให้ ผู้ปลูกสามารถหัก

ค่าขายออกได้ 65 ถึงต่อปี ผลผลิตที่เหลือจึงแบ่งกัน ถ้าผู้ปลูกไม่ต้องการแบ่งผลผลิตกับเจ้าของที่ดิน ต้องจ่ายค่าเช่าให้กับเจ้าของประมาณปีละ 1,500 บาทต่อที่ดิน 1 แปลง

ภาวะหนี้สิน

ในอดีตชาวบ้านนิยมกู้ยืมเงินจากนายทุนทั้งในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้าน โดยเสียอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 5 บาทต่อเดือน ลักษณะการกู้ยืมมีทั้งกู้ยืมเงินสด การนำที่ดินไปขายฝากหรือจำนอง ต่อมาเมื่อมีชาวบ้านบางรายถูกยึดที่ดินหากิน ชาวบ้านจึงหันไปกู้ยืมเงินกับ ธกส. และสหกรณ์การเกษตร กันมากขึ้น ปัจจุบันประมาณร้อยละ 90 ของชาวบ้านเป็นลูกหนี้ ธกส. และสหกรณ์ฯ การกู้ยืมเงินส่วนใหญ่นำไปใช้ในการเกษตร เช่น ซื้อเครื่องมือและอุปกรณ์ทางการเกษตรต่างๆ

ภายในหมู่บ้านมีกลุ่มผู้มีฐานะดีประมาณ 3-4 คน ซึ่งเป็นผู้ที่เป็มนายทุนภายในหมู่บ้านเอง สำหรับกลุ่มคนยากจน คือ กลุ่มที่ผลผลิตไม่เพียงพอต่อการบริโภคภายในครัวเรือน(ยังไม่ขายผลผลิต) ไม่มีที่ดินหากินเป็นของตนเอง และ ฯลฯ มีประมาณ 20 ครัวเรือน นอกนั้นคือกลุ่มคนในระดับปานกลาง

กระบวนการดำเนินการผลิตภายใต้เงื่อนไขสัญญา

1. ความเข้มแข็งและลักษณะการส่งเสริมของบริษัท

ปี พ.ศ.2529 บริษัทสากลเมล็ดพันธุ์เข้ามาส่งเสริมให้ชาวบ้านโนนเรือปลูกมะเขือเทศเมล็ดพันธุ์ให้กับบริษัท โดยบริษัทเข้ามาติดต่อกับผู้ใหญ่บ้านเพื่อชี้แจงรายละเอียดให้ทราบ หลังจากนั้นได้ขอความร่วมมือให้ผู้ใหญ่บ้านช่วยประกาศนัดประชุมชาวบ้านให้ในวันประชุมตัวแทนของบริษัทได้แนะนำความเป็นมาของบริษัท และวัตถุประสงค์ที่บริษัทเข้ามาในหมู่บ้าน โดยชี้แจงให้ทราบว่าบริษัทจะเข้ามาส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกพืชต่างๆ เพื่อขายเมล็ดพันธุ์ให้กับบริษัท เช่น แตงแคนตาลูป แตงโม มะเขือเทศ และอื่นๆ โดยบริษัทจะจัดส่งเจ้าหน้าที่เข้ามาให้ความรู้แก่ชาวบ้านก่อนลงมือปลูก ในระหว่างปลูกยังมีเจ้าหน้าที่ของบริษัทคอยดูแลและให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด ในด้านการลงทุนบริษัทจะเป็นผู้ลงทุนให้แก่

เกษตรกรก่อน ไม่ว่าจะเป็นเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง และอุปกรณ์การเกษตรอื่นที่จำเป็น เกษตรกรเป็นเพียงผู้ปลูกและออกที่ดินที่ใช้ในการปลูกเท่านั้น โดยบริษัทจะเก็บเงินค่า อุปกรณ์ต่างๆหลังจากที่เกษตรกรขายผลผลิตได้แล้ว โดยหัก ณ ที่จ่าย หักผลผลิตต่างๆที่ได้ รับบริษัทมีการประกันราคารับซื้อให้ด้วย

เมื่อมีผู้สนใจลงชื่อเพื่อขอปลูกพืชตามที่บริษัทเข้ามาส่งเสริม ซึ่งในปีแรกมี ประมาณ 20 คน บริษัทได้จัดส่งเจ้าหน้าที่เข้าอบรมให้ความรู้แก่กลุ่มดังกล่าวก่อนการลงมือ ปลูกเป็นเวลา 1 วัน โดยใช้ศาลาวัดเป็นสถานที่ฝึกอบรม

การส่งเสริมของบริษัทในปีแรก มีการส่งเสริมให้ปลูกเพียงมะเขือเทศเมล็ด พันธุ์เท่านั้น ต่อมาจึงมีการนำพืชชนิดใหม่เข้ามาเพิ่ม เช่น แตงแคนดูลูป แตงโม เป็นต้น แต่เนื่องจากสภาพดินส่วนใหญ่ของบ้านโนนเรืองเป็นดินเหนียวปนทราย ซึ่งไม่เหมาะสมกับ ชนิดของพืช ทำให้ผู้ที่ปลูกแตงโมประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร กล่าวคือ ช่วงที่ผลแตงโมใกล้จะ สุกพอที่จะเก็บได้จะเกิดโรคเหี่ยวระบาศ ทำให้ได้รับความเสียหาย แม้บริษัทจะแนะนำวิธี บำรุงกันรักษาย่างไรก็ไม่สามารถแก้ไขได้ ปีต่อมาจึงมีผู้ปลูกแตงล้นน้อยลง

ในช่วงแรกที่ชาวบ้านเริ่มปลูก บริษัทจะส่งเจ้าหน้าที่เข้าคอยติดตามดูแลและ ให้คำแนะนำแก่ผู้ปลูกอย่างใกล้ชิดทุกวัน แต่เมื่อบริษัทเห็นว่าผู้ปลูกมีความชำนาญแล้ว ความ ถิ่นการติดตามดูแลก็จะลดน้อยลง ปัจจุบันเหลือเพียงสัปดาห์ละครั้งเท่านั้น

ในส่วนของการทำแปลงสาธิตก่อนปลูกนั้นบริษัทไม่มี จะมีเพียงการส่งเจ้าหน้าที่ เข้าไปตรวจสอบสถานที่ที่จะให้ปลูกของเกษตรกรแต่ละรายเท่านั้นว่าเหมาะสมหรือไม่ ใกล้เคียง น้ำหรือไม่ และบริเวณใกล้เคียงมีพืชอื่นปลูกอยู่หรือไม่ ถ้ามีพืชนั้นจะส่งผลกระทบต่อ พืชของบริษัทหรือไม่ ถ้าส่งผลเจ้าหน้าที่จะแนะนำให้เปลี่ยนพื้นที่ใหม่ ถ้าเกษตรกรไม่เชื่อ ทางบริษัทก็จะไม่รับเข้าเป็นสมาชิก

2. สาเหตุที่ชาวบ้านยอมรับการส่งเสริม

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มเกษตรกรที่ยอมรับการส่งเสริมของบริษัทในปีแรกนั้น เนื่องจากเห็นว่าตนไม่ได้ลงทุนในส่วนที่เป็นตัวเงินเลย ห้างบริษัทยังคอยให้ความรู้แก่ผู้ ปลูกอยู่ตลอดเวลาด้วย และไม่ต้องกลัวว่าผลผลิตที่ได้นั้นจะไม่สามารถขายได้ หรือขายได้

ในราคาต่ำเมื่อเทียบกับการทำไร่นาที่เกษตรกรต้องลงทุนเอง เมื่อได้ผลผลิตแล้วนำไปขายก็ถูกกดราคาจากพ่อค้า ในขณะที่การปลูกพืชที่บริษัทเข้ามาส่งเสริม ทางบริษัทจะประกันราคาให้ ถ้าเกษตรกรผลิตตามคำแนะนำของตัวแทนบริษัทก็จะได้รับผลตอบแทนสูงสุด จึงตัดสินใจลงเสียง เพราะคิดว่าโอกาสเสียน้อยกว่าโอกาสได้ ทั้งนี้เพราะบริษัทรับปากว่าถ้าปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ของบริษัทแล้วได้รับความเสียหาย ทางบริษัทจะไม่เก็บค่าวัสดุอุปกรณ์ต่างๆคืน

สำหรับผู้ที่ปลูกในปีต่อมา นอกจากมีความคิดเห็นเหมือนผู้ที่ปลูกในปีแรกแล้วยังให้เหตุผลว่า เหตุที่ไม่ปลูกพืชที่บริษัทเข้ามาส่งเสริมเพราะเห็นว่าเป็นสิ่งใหม่ ซึ่งตนไม่เคยมีประสบการณ์มาก่อน ทั้งสมาชิกในครอบครัวส่วนที่เป็นแรงงานได้น้อย ถ้าทำแล้วไม่ได้ผลเท่าที่ควรจะทำให้เสียเวลาเปล่า ต่อมาเมื่อเห็นเพื่อนบ้าน ญาติพี่น้อง ปลูกแล้วได้ผลผลิตดี ทั้งยังไม่เกิดผลเสียหายใดๆ บริษัทปฏิบัติตามสัญญาอย่างดี จึงคิดทดลองปลูกบ้าง เพื่อต้องการรายได้มาเสริมภายในครอบครัว บางคนให้เหตุผลว่า เพราะเห็นว่าราคาที่ทางบริษัทรับซื้อเพิ่มสูงขึ้น กล่าวคือ ในปีแรกบริษัทรับซื้อในราคากิโลกรัมละ 500 บาท (มะเขือเทศเมล็ดพันธุ์) ปีที่สองรับซื้อในราคา 1,000 บาท และราคารับซื้อเพิ่มสูงขึ้นทุกปี ทั้งบางปีที่ค่า매ต้องประสบกับภาวะความแห้งแล้ง จึงทำให้มีผู้ตัดสินใจเข้าร่วมโครงการกับทางบริษัทเพิ่มมากขึ้น

ประมาณปี พ.ศ. 2533-2534 มีเกษตรกรบางรายซึ่งปลูกพืชที่บริษัทส่งเสริมล้มป่วยและเสียชีวิต ทำให้ชาวบ้านบางส่วนเชื่อว่าสาเหตุของการตายมาจากการได้รับสารจากการฉีดฆ่าแมลงและปุ๋ยเข้าสู่ร่างกายมากเกินไป จึงทำให้การปลูกพืชที่บริษัทแนะนำนั้นลดจำนวนลง ยังคงเหลือเฉพาะผู้ที่ไม่เชื่อว่าสาเหตุการตายของบุคคลเหล่านั้นมาจากการใช้สารเคมีฆ่าแมลงเท่านั้นที่ยังคงปลูกอยู่ อย่างไรก็ตามในปี พ.ศ. 2535 นี้หมู่บ้านประสบกับภาวะแห้งแล้งอีก จึงทำให้ชาวบ้านที่ขึ้นความจางขอปลูกพืชกับบริษัทเพิ่มมากขึ้น โดยให้เหตุผลว่าเพื่อให้มีรายได้สำหรับการไปซื้อข้าวมาบริโภค เนื่องจากไม่สามารถทำนาได้

3. เงื่อนไขสัญญา

เมื่อเกษตรกรแจ้งความจำนงค์ขอเข้าเป็นสมาชิกของบริษัทแล้ว และหลังจากที่บริษัทได้ตรวจสอบสถานะแล้ว ในวันที่บริษัทนำเมล็ดพันธุ์และอุปกรณ์ต่าง ๆ มาจำหน่ายให้แก่สมาชิก บริษัทจะให้สมาชิกทำสัญญากับบริษัท จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรไม่ค่อยให้ความสำคัญกับสัญญาเหล่านั้นเท่าใดนัก เมื่อขายผลผลิตได้แล้วก็ทิ้งสัญญาทันที และในระหว่างนั้นก็ไม่ได้ศึกษาสัญญาเหล่านั้นเท่าที่ควร เนื่องจากเห็นว่าที่ผ่านมามีบริษัทปฏิบัติตามที่เคยแจ้งไว้ทุกประการ ทั้งยังไม่เคยมีผู้ใดเสียเปรียบให้กับบริษัทเลย มีแต่บริษัทจะอนุโลมไม่เก็บเงินค่าเมล็ดพันธุ์และค่าอุปกรณ์อื่น ๆ คืนจากเกษตรกร ถ้าเกษตรกรปลูกผลผลิตได้ไม่ดีเท่าที่ควร เกษตรกรจึงเกิดความไว้วางใจบริษัทมาก อย่างไรก็ตามอาจจะสรุปสาระสำคัญของสัญญาดังกล่าวได้ดังนี้

1. สัญญาจะกระทำปีต่อปี ระหว่างบริษัทและเกษตรกร

2. เกษตรกรผู้เป็นสมาชิกของบริษัทต้องรับเมล็ดพันธุ์ ยาฆ่าแมลง และปุ๋ยของบริษัทเท่านั้น สำหรับอุปกรณ์อื่นๆ เช่น เครื่องพ่นยา เครื่องมือผสมพันธุ์ บริษัทมีจำหน่ายให้เช่นกัน แต่ถ้าเกษตรกรรายใดต้องการซื้อจากที่อื่นก็สามารถทำได้

3. บริษัทจะรับซื้อผลผลิตของเกษตรกรในราคาประกัน เฉพาะในกรณีที่ผลผลิตนั้นผ่านมาตรฐานที่ทางบริษัทตั้งไว้เท่านั้น เช่น มีจำนวนเมล็ดพันธุ์ที่เกิดจากการผสมพันธุ์ตามธรรมชาติไม่เกินที่ทางบริษัทตั้งเกณฑ์ไว้

4. ขั้นตอนการผลิต

การเพาะกล้า

เกษตรกรเริ่มเพาะกล้าประมาณเดือน 11 ของทุกปี (ในระหว่างช่วงที่ข้าวเริ่มแก่) โดยก่อนทำการเพาะกล้าเกษตรกรต้องจัดเตรียมแปลงเพาะกล้าและแปลงปลูกไว้ให้เรียบร้อย โดยการไถและยกร่องแปลงสูง 15 ซม. กว้าง 1 เมตร หลังจากนั้นนำยาฆ่าศัตรูพืชและปุ๋ยคอกและปุ๋ยเคมีคลุกเคล้าให้เข้ากัน แล้วนำไปโรยบนแปลงที่จะใช้ตกกล้า เมื่อตกกล้าแล้วให้น้ำแก่กล้าโรยทับอีกครั้ง หลังจากนั้นหนึ่งสัปดาห์ ใส่ปุ๋ยและยาฆ่าแมลงเป็น

ระยะๆ การฉีดยาฆ่าแมลงทำหลังจากวันที่เพาะกล้าได้ 4 วัน และต้องฉีดยาทุก 4 วันจนกระทั่งผลสุก

การเพาะกล้าต้องเพาะเมล็ดพันธุ์พ่อก่อน 1 วัน จึงเพาะเมล็ดพันธุ์แม่ เมื่อครบ 15 วันให้นำกล้าพันธุ์พ่อไปปลูกลงในแปลงที่เตรียมไว้ แล้วจึงนำพันธุ์แม่ไปปลูกอีกแปลงหลังจากที่ปลูกพันธุ์พ่อเสร็จแล้ว

การปลูก

เกษตรกรต้องปลูกพันธุ์พ่อและพันธุ์แม่คนละแปลงเช่นเดียวกับการเพาะกล้า เมื่อเพาะกล้าได้ครบ 15 วันแล้วให้นำพันธุ์พ่อไปปลูกก่อนจนเสร็จ หลังจากนั้น 3 วันจึงนำพันธุ์แม่ปลูกตามในแปลงที่เตรียมไว้ หลังจากต้นกล้าได้ขนาดต้องปลูกให้เสร็จภายใน 1 วัน ถ้าไม่สามารถปลูกให้เสร็จภายใน 1 วันให้ปลูกใหม่ในวันถัดไปได้ แต่ห้ามเกิน 1 สัปดาห์ เพราะต้นกล้าจะแก่เกินไปทำให้ได้ผลผลิตไม่เต็มที่ทั้งพันธุ์พ่อและพันธุ์แม่ เมื่อปลูกเรียบร้อยแล้วให้ทำฟางกลบบริเวณลำต้นไว้เพื่อไม่ให้ได้รับแสงแดดมากเกินไป และป้องกันน้ำระเหยออกจากผิวดินได้เร็วเกินไป

ระยะห่างระหว่างต้นในการปลูกประมาณ 20 ซม. โดยให้ปลูกสลับหว่างกันไป ใน 1 แปลงสามารถปลูกได้ 2 แถว ปลูกได้ประมาณ 7-8 วันต้นจะเริ่มงอก ให้เกษตรกรฉีดยากันแมลงที่ทางบริษัทจัดให้ และต้องฉีดทุกๆ 4 วันจนผลเริ่มสุกจึงลดลงเหลือฉีดทุก 7 วัน จนกระทั่งผลสุกหมดจึงเลิกฉีด

สำหรับการใส่ปุ๋ยนั้น หลังจากลงปลูกได้ประมาณ 10 วันให้ใส่ปุ๋ยทันที โดยให้ใส่ห่างจากลำต้นประมาณ 1 ศอก (ห้ามใส่บริเวณโคนต้น) การใส่ปุ๋ยให้ใส่เป็นลักษณะ 4 ทิศ คือ เมื่อครบ 10 วันแรกอาจใส่ที่ทิศใดทิศหนึ่งบริเวณรอบๆ ต้นก็ได้ หลังจากนั้นอีก 15 วันให้ใส่ปุ๋ยอีก โดยต้องไม่ใส่บริเวณที่เดิมที่เคยใส่ไปแล้ว ปฏิบัติเช่นนี้ทุก 15 วันจนกระทั่งผลเริ่มสุกจึงเลิกใส่ ในกรณีที่สังเกตพบว่าต้นเริ่มไม่งอกงามหรือมีอาการผิดปกติ ให้นำปุ๋ยผสมกับน้ำแล้วนำไปรด แต่ต้องลดตามด้วยน้ำเปล่าอีกครั้งเพื่อป้องกันไม่ให้ปุ๋ยลวกต้นและใบ

พื้นที่ที่ใช้ปลูกในแต่ละปีต้องไม่ซ้ำกัน เมื่อปลูกบริเวณใดแล้วต้องเว้นไว้อย่างน้อย 3 ปีจึงกลับไปปลูกใหม่ได้ ทั้งนี้เพื่อป้องกันการติดโรค

การผสมเกสร

เมื่อปลูกได้ประมาณ 1 เดือนมะเขือเทศจะเริ่มออกดอก เกษตรกรจึงเริ่มตอนและผสมเกสรได้ การผสมเกสรมะเขือเทศนี้ทางเจ้าหน้าที่ของบริษัทกำหนดให้ทำไปแล้วเสร็จภายใน 15 วันหลังจากดอกเริ่มออก แต่ในทางปฏิบัติเกษตรกรส่วนใหญ่จะทำแล้วเสร็จภายใน 20-25 วัน

การผสมเริ่มจากการเก็บดอกตัวผู้ที่บานแล้วนำไปตากแดดไว้ประมาณ 5 นาที แล้วจึงนำไปเข้าเตาอบ ซึ่งทำจากยี่ปี่มีด้านหนึ่งเป็นกระชก(บีบขมแข็ง) ข้างในบรรจุถ่านชนิดหนึ่งซึ่งทำให้รู้สึกเย็นเมื่อนำมือลงไปข้างใน (เตาอบนี้เกษตรกรต้องซื้อจากบริษัทในราคาเตาละ 20 บาท นำดอกตัวผู้ลงไปไว้ในเตา 1 คืน รุ่งขึ้นจึงนำมาเคาะให้เกสรหลุดออกมา บรรจุไว้ในถ้วยขนาดเล็กๆ แล้วจึงนำไปใส่แหวงไปจุ่มลงในดอกตัวเมียที่ตอนเสร็จแล้วตั้งแต่วันก่อน ซึ่งการผสมเกสรนี้กระทำได้เฉพาะช่วงเช้าไม่เกิน 11.00 น. เท่านั้น (บริษัทแนะนำว่าถ้าผสมช่วงบ่ายเปอร์เซ็นต์การติดผลจะมีน้อย)

การเก็บผลผลิต

หลังปลูกได้ประมาณ 4 เดือน คือ ประมาณเดือนกุมภาพันธ์ (สำหรับผู้ที่ปลูกรุ่น 2) เริ่มเก็บผลผลิตได้ การเก็บผลต้องเก็บผลที่สุกเต็มที่แล้วนำไปแช่ทิ้งไว้ 2 คืน จึงนำมาปาดเพื่อเอาเมล็ดออก เมล็ดที่ปาดออกต้องใส่ในภาชนะที่ไม่เป็นสนิม ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะนิยมใส่ในถังพลาสติก เมื่อปาดเมล็ดออกแล้วต้องทิ้งไว้ 1 คืน แล้วจึงนำไปล้างน้ำเพื่อให้เนื้อนุ่มเมล็ดออก และคัดเมล็ดดำออก (เมล็ดดำเป็นเมล็ดที่เกิดจากการผสมเองตามธรรมชาติ) หลังจากนั้นนำไปตากจนแห้ง ซึ่งใช้เวลาประมาณ 3 วัน

การขายผลผลิต

การขายผลผลิตต้องขายให้กับบริษัทเพียงแห่งเดียวเท่านั้น โดยหลังเก็บเกี่ยวแล้วบริษัทจะเป็นผู้นัดหมายวันรับซื้อกับเกษตรกร ในช่วงแรกๆบริษัทจะเข้ารับซื้อผลผลิตภายในหมู่บ้านโนนเรือก แต่ต่อมาเมื่อมีผู้ปลูกน้อยลงบริษัทจึงนัดหมายให้เกษตรกรนำผลผลิตไปขายให้กับบริษัทที่บ้านหนองบ่อ

ในวันรับซื้อผลผลิตเจ้าหน้าที่ของบริษัทจะสุ่มตัวอย่างผลผลิตของเกษตรกร เพื่อตรวจสอบว่ามีเมล็ดเสีย (เมล็ดดำ) บ้างอยู่เกินมาตรฐานหรือไม่ ถ้าเกินเจ้าหน้าที่จะให้เกษตรกรรายนั้นนำผลผลิตกลับไปคัดเลือกใหม่จึงรับซื้อภายหลัง สำหรับผู้ที่ผ่านการตรวจสอบแล้วเจ้าหน้าที่จะชั่งผลผลิตและบันทึกใบรับที่กลั่นค้ำว่ามีจำนวนเท่าใด คิดเป็นเงินเท่าใด แล้วให้เกษตรกรเก็บใบดังกล่าวไว้เป็นหลักฐานในการรับเงินภายหลัง เหตุที่บริษัทไม่จ่ายเงินให้เลยนั้นบริษัทให้เหตุผลว่า ทางบริษัทต้องนำผลผลิตของเกษตรกรไปทดลองเพาะก่อน เพื่อดูว่าสามารถเพาะขึ้นหรือไม่ ถ้าไม่ขึ้นบริษัทก็จะไม่จ่ายเงินให้ (ที่ผ่านมาเกษตรกรยังไม่ประสบกับปัญหาการเพาะไม่ขึ้นเลย)

การจ่ายเงินของบริษัทแบ่งออกเป็น 2 งวด งวดแรกหลังจากวันรับซื้อผลผลิตแล้วประมาณ 14-15 วัน คือ ประมาณเดือนมีนาคม งวดที่ 2 ประมาณเดือนกรกฎาคม โดยเกษตรกรต้องนำหลักฐานไปรับเองที่บริษัทเมื่อเจ้าหน้าที่ของบริษัทมาแจ้งวันนัดหมายให้ทราบ

นอกจากการปลูกมะเขือเทศเพื่อเอาเมล็ดพันธุ์แล้ว บริษัทยังเข้าส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกแตงแคนตาลูปอีกด้วย ในระยะแรกๆเกษตรกรให้ความสนใจกันมาก เพราะเห็นว่าเมล็ดใหญ่กว่าอาจได้ผลผลิตมากกว่าการปลูกมะเขือเทศ กระบวนการและขั้นตอนการปลูกมีลักษณะคล้ายคลึงกับการปลูกมะเขือเทศ คือ เริ่มต้นจากการเพาะกล้า แต่การเพาะกล้าแตงต้องเพาะในถุงพลาสติกสีดำ (ทางบริษัทเป็นผู้จัดหาให้) ซึ่งบรรจุแกลบเผาและดินโพน (ดินตามทุ่งนาซึ่งมีลักษณะคล้ายจอมปลวก) เหตุที่ต้องใช้ดินโพนเนื่องจากดินบริเวณดังกล่าวเกษตรกรไม่ได้ใช้เป็นที่เพาะปลูก จึงไม่มีสารเคมีหรือเชื้อราตกค้าง เมื่อเพาะกล้าได้ 15 วัน ก็นำไปเพาะในแปลงที่เตรียมไว้ (แปลงมีขนาดเดียวกับแปลงมะเขือเทศ วิธีการเตรียมแปลงปฏิบัติเช่นเดียวกัน) หลังจากนั้นต้องคอยฉีดยาและใส่

บู่ยเหมือนกับการปลูมะเขือเทศ ประมาณ 1 เดือนแดงจะเริ่มออกดอก เกษตรกรจึงเริ่มผสมเกสรแดง

การผสมเกสรแดงกระทำโดยเก็บดอกใกล้บานของต้นตัวผู้ นำไปแช่น้ำไว้ประมาณ 5 นาที เก็บขึ้นให้สะเด็ดน้ำโดยใส่ไว้ในผ้าสะอาด แล้วจึงนำไปใส่ในกะละมังสังกะสี ปิดปากกะละมังด้วยผ้าสะอาดเพื่อไม่ให้ฝุ่นละอองและอากาศเข้า ตอนเช้าของวันรุ่งขึ้นจึงนำมาแกะกลีบดอกออก นำส่วนเกสรไปผสมกับดอกตัวเมียซึ่งแกะกลีบดอกไว้ล่วงหน้าแล้ว 1 วัน เมื่อผสมเสร็จให้นำพลาสติกสีแดงขนาดเท่านี้มือไปครอบไว้ รุ่งขึ้นอีก 1 วันจึงแกะหลอดพลาสติกออก แล้วคลุมด้วยถุงกระดาษแทน ในขณะที่แกะหลอดพลาสติกออกให้สังเกตว่าดอกใดมีมดหรือแมลงอื่นมาอยู่ภายในหลอดหรือไม่ ถ้ามีให้ตัดดอกนั้นทิ้งทันที เพราะมดหรือแมลงอาจนำเชื้อของพืชชนิดอื่นมาผสมกับดอกดังกล่าวได้

หลังผสมเกสรแล้วประมาณ 4 เดือนผลเริ่มสุก การเก็บผลผลิตต้องเก็บผลที่สุกเต็มที่แล้วนำไปบ่มไว้ประมาณ 1-2 วัน จึงนำมาบดเอาเมล็ดออกแช่น้ำไว้ 1 คืน จึงล้างเนื้อหุ้มเมล็ดออกให้หมด นำไปตากแดดจนแห้งแล้วจึงคัดเลือกเมล็ดที่มีลักษณะงอ หรือเมล็ดกลมมนเหมือนเมล็ดส้มเขียวหวานออก เพราะถือว่าเป็นเมล็ดที่ไม่ได้มาตรฐาน

ที่ดินที่ใช้ในการผลิต

ที่ดินที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นของเกษตรกรเอง หรือบางรายจะทอปลูกลงในที่ดินของญาติพี่น้อง โดยพิจารณาจากพื้นที่ที่ใกล้แหล่งน้ำที่สุด และหมุนเวียนไปซื้อขายตามคำแนะนำของบริษัทที่ไม่ให้ปลูกลงในที่ดินเดิม

แรงงาน

ส่วนใหญ่เป็นแรงงานภายในครอบครัว ซึ่งถ้าปลูกครั้งละ 1,000 ต้น ต้องใช้แรงงานประมาณ 3 คนจึงสามารถทำกิจกรรมต่างๆ ได้ทันตามเวลาที่ทางบริษัทแนะนำ ดังนั้นบางครอบครัวที่มีแรงงานไม่เพียงพอ จึงต้องจ้างแรงงานอื่นมาช่วย แรงงานที่จ้างมาจะเป็นผู้ที่เคยปลูกพืชชนิดนี้มาก่อนแล้วเลิกปลูกไปด้วยเหตุผลต่างๆ กัน บ้างก็ยังคงปลูกอยู่ แต่แรงงานภายในครัวเรือนมากจึงมารับจ้างผู้อื่น ลักษณะการจ้างแรงงานนี้เป็นการจ้างใน

ช่วงการตอนดอก เพราะเป็นงานที่ค่อนข้างละเอียดและต้องรีบทำให้เสร็จตามกำหนดเวลา ช่วงแรกที่มีการปลูกล้าจ้างในการตอนนั้นประมาณวันละ 35 บาท แต่ในปัจจุบันประมาณวันละ 40-50 บาท โดยให้เหตุผลว่าราคาผลผลิตมีราคาสูงขึ้น และค่าครองชีพในปัจจุบันค่อนข้างสูง ทั้งค่าแรงงานก็สูงขึ้นด้วย

ทุน

คงได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้วว่า การปลูกพืชต่างๆตามคำแนะนำของบริษัทเกษตรกรผู้ปลูกไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ เพราะบริษัทเป็นผู้นำปัจจัยการผลิตต่างๆมาให้ก่อน แล้วจึงเก็บคืนโดยหักจากการขายผลผลิตของเกษตรกร โดยเมื่อเกษตรกรรับปัจจัยการผลิตต่างๆจากบริษัทมาแล้ว เช่น เมล็ดพันธุ์ ยาฆ่าแมลง ปุ๋ย และอุปกรณ์ต่างๆ เป็นต้น ทางบริษัทจะออกเป็นใบส่งของแจ้งจำนวนสินค้าที่เกษตรกรรับมาจากบริษัทให้เกษตรกรไว้เป็นหลักฐาน เป็นที่น่าสังเกตว่าในใบส่งของนั้นไม่ได้แจ้งราคาของสินค้านั้นๆไว้ให้ทราบ อย่างไรก็ตามตัวเกษตรกรเองก็ไม่ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้เท่าใดนัก เพราะเมื่อใจบริษัท เนื่องจากเห็นว่าที่ผ่านๆมาเมื่อหักต้นทุนคงกล่าวออกแล้ว จำนวนเงินที่ได้รับสุทธิยังเป็นที่น่าพอใจอยู่ และเมื่อผลผลิตได้รับความเสียหาย ทางบริษัทก็ไม่ได้เรียกเก็บเงินค่าสินค้าแต่อย่างใด

ในส่วนของบริษัทเองเป็นผู้ลงทุนด้านแรงงานต่างๆ เช่น แรงงานในการปลูกตั้งแต่ต้นจนถึงเก็บผลผลิตได้ ส่วนการเตรียมพื้นที่เพาะปลูกนั้นส่วนใหญ่ใช้แรงงานควาย ซึ่งก็เป็นส่วนที่เกษตรกรออกเอง เพราะมีแรงงานในส่วนนี้อยู่แล้ว ในกรณีที่ไม่มีการใช้ร่วมกับญาติพี่น้องซึ่งไม่ต้องเสียค่าเช่าใดๆทั้งสิ้น

สำหรับในรายที่มีการจ้างแรงงานให้ช่วยในช่วงการตอนนั้น บางรายจ่ายค่าจ้างหลังจากขายผลผลิตได้แล้ว บางรายจ่ายทันที แต่ในกรณีหลังนี้ถ้าผู้จ้างไม่มีเงินก็จะไปกู้ยืมจากญาติพี่น้องบ้าง จากนายทุนภายในหมู่บ้านบ้าง ถ้าเป็นการกู้ยืมจากญาติพี่น้องมักไม่ต้องเสียดอกเบี้ย

เทคโนโลยีที่ใช้

เทคโนโลยีต่างๆที่ใช้ในการปลูกพืชต่างนั้น ส่วนใหญ่ได้มาจากบริษัทที่ให้การส่งเสริม ซึ่งเป็นในลักษณะการหักเงินเมื่อเกษตรกรขายผลผลิตให้กับบริษัท เช่น เครื่องพ่นยา อุปกรณ์ต่างๆที่ใช้ในการผสมเกสร เป็นต้น นอกจากนี้บริษัทยังบริการชุดสระน้ำให้แก่สมาชิกที่ต้องการอีกด้วย โดยคิดค่าชุดชั่วโมงละ 1,000 บาท และให้เกษตรกรผ่อนคืนเป็นงวดภายในระยะเวลา 3 ปี พบว่าสมาชิกประมาณร้อยละ 90 ใช้บริการชุดสระของบริษัท

5. ผลกระทบ

ผลกระทบทางสังคมครัว

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปลูกพืชเพื่อขายเมล็ดพันธุ์ส่วนใหญ่มีรายได้ต่อปีเพิ่มขึ้น (จากการสัมภาษณ์ผู้ปลูกรายต่างๆ) โดยเกษตรกรเปรียบเทียบให้ทราบว่า เดิมที่ยังไม่มีบริษัทเข้ามาส่งเสริม หลังฤดูเก็บเกี่ยวส่วนใหญ่จะไปรับจ้างทำงานภายในตัวจังหวัด เช่น งานก่อสร้าง งานโรงงานต่างๆ ซึ่งได้รับค่าแรงเป็นรายวัน แต่เมื่อรับเงินแล้วต้องเสียค่าเหมารถรับ-ส่งเป็นรายเดือน และค่าอาหารที่ซื้อกินซื้อไว้ตามร้านค้าต่างๆ คงเหลือเงินรับจริงเพียงเล็กน้อยเท่านั้น นอกจากนี้บางครอบครัวจะปลูกผักสวนครัวต่างๆแล้วนำไปขายในตลาดที่ขอนแก่น ซึ่งมีรายได้เพียงวันละ 200-300 บาทเท่านั้น (ยังไม่หักค่าใช้จ่ายใดๆ) แต่เมื่อหันมาปลูกพืชที่บริษัทส่งเสริมทำให้มีรายได้เสริมขึ้นครั้งละประมาณ (งวดละ) 10,000 บาทขึ้นไป เกษตรกรส่วนใหญ่กล่าวว่าได้นำเงินส่วนดังกล่าวไปปรับปรุงซ่อมแซมบ้านบ้าง ซื้อวัว-ควายเพิ่มขึ้นบ้าง ซึ่งเมื่อยังไม่ได้ปลูกพืชเมล็ดพันธุ์ก็ไม่สามารถซ่อมแซมหรือซื้อวัว-ควายเป็นสมบัติของตนเองได้

สรุปได้ว่าเกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่าตนเองมีรายได้และความเป็นอยู่ดีขึ้นเมื่อปลูกพืชเมล็ดพันธุ์ มีบางส่วนที่สะท้อนว่าสุขภาพร่างกายทรุดโทรมเมื่อปลูก คนกลุ่มนี้ปัจจุบันเลิกปลูกโดยเด็ดขาด ส่วนกลุ่มผู้ที่ยังปลูกอยู่กล่าวว่าสุขภาพยังคงเหมือนเดิม จะมีบ้างในช่วงที่ทำการผสมเกสรจะรู้สึกปวดตาเนื่องจากต้องใช้สายตามาก แต่เมื่อเลิกผสมเกสรแล้วก็ปกติดังเดิม

ผลกระทบทางด้านการชุมชนและความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน

เนื่องจากการปลูกพืชดังกล่าวส่วนใหญ่ใช้น้ำจากสระที่ทางบริษัทฯให้ มีบางส่วนที่ใช้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ ซึ่งแปลงเพาะปลูกอยู่ไกลจากแหล่งน้ำพอสมควร และมีท่านบดินกันไว้ เมื่อฉีดยาหรือปุ๋ยจึงไม่สามารถไหลลงสู่แหล่งน้ำเหล่านั้นได้ ที่ผ่านมามียังไม่พบปัญหาความขัดแย้งเรื่องใดระหว่างผู้ปลูกและผู้ไม่ปลูกพืชเมล็ดพันธุ์ เมื่อมีกิจกรรมใดๆ ภายในหมู่บ้านกลุ่มผู้ปลูกจะพยายามปลีกตัวไปร่วมด้วยเสมอ แต่ถ้าตรงกับช่วงผสมเกสรดอก ส่วนใหญ่จะไม่มีเวลาว่างก็จะไม่เข้าร่วม ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่ก็จะไม่ต่อว่าแต่อย่างใด

ด้านความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนยังคงเหมือนเดิม ระหว่างผู้ที่ปลูกเมื่อมีโอกาสพบกันก็จะแลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้ต่างๆซึ่งกันและกัน โดยการพูดคุยเล่าถึงสภาพของตนเอง ถ้ามีปัญหาก็จะสอบถามกันว่ามีผู้พบปัญหาเช่นเดียวกับตนหรือไม่ แก้ไขอย่างไร

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การส่งเสริมการปลูกพืชเพื่อขายเมล็ดพันธุ์ในบ้านโนนเรือง ช่วยให้ชาวบ้านที่เข้าร่วมโครงการมีรายได้เพิ่มขึ้นในระดับหนึ่ง ในสภาวะการณปัจจุบันการปลูกพืชดังกล่าวนี้ยังไม่ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงให้แก่หมู่บ้านมากนัก

ตอนที่ 2 : บ้านหนองปอ

สภาพทั่วไปของชุมชน

อาณาเขตและทิศ

บ้านหนองปอตั้งอยู่ในตำบลบ้านค้อ อยู่ห่างจากตัวจังหวัดขอนแก่นไปทางทิศเหนือประมาณ 14 กิโลเมตร ลักษณะที่ตั้งของหมู่บ้านค่อนข้างเป็นที่เนิน มีที่ราบลุ่มอยู่รอบๆ หมู่บ้านซึ่งชาวบ้านใช้เป็นพื้นที่นา มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

- ทิศเหนือ ติดต่อกับ บ้านถ่อนน้อย ต.บ้านค้อ ระยะทางประมาณ 0.5 กม.
- ทิศใต้ ติดต่อกับ บ้านโนนเรือ ต.บ้านค้อ ระยะทางประมาณ 1.5 กม.
- ทิศตะวันตก ติดต่อกับ บ้านโคกสี ต.บ้านค้อ ระยะทางประมาณ 6 กม.
- ทิศตะวันออก ติดต่อกับ บ้านวังทอง ต.บ้านค้อ ระยะทางประมาณ 3 กม.

ประวัติหมู่บ้าน

เดิมชาวบ้านส่วนหนึ่งจากอำเภอธวัชบุรี จ.ร้อยเอ็ด ได้หนีภัยน้ำท่วมมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านค้อ ต่อมาประมาณปี พ.ศ. 2435 ชาวบ้านกลุ่มดังกล่าวได้ย้ายออกมาตั้งบ้านเรือนตามถิ่นอาศัยของตนซึ่งอยู่บริเวณห้วยใหญ่ เมื่อมีผู้ย้ายมาตั้งบ้านเรือนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จึงตั้งเป็นหมู่บ้านและให้ชื่อว่า "บ้านหนองปอ" เนื่องจากมีหนองอยู่ทางทิศเหนือบริเวณที่ตั้งบ้าน และรอบาหนองดังกล่าวมีต้นเปยขึ้นน้ำอยู่เป็นจำนวนมาก

ปัจจุบันมีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 186 ครัวเรือน และมีประชากรทั้งหมด 1,011 คน

การคมนาคม

เส้นทางนี้ใช้ติดต่อกับอำเภอและจังหวัด เป็นถนนที่สร้างโดยงบประมาณขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ทุกเช้าจะมีรถโดยสารวิ่งรับส่งผู้โดยสารจากหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียงไปในตัวจังหวัดขอนแก่น และกลับเข้าถึงหมู่บ้านประมาณบ่ายสองโมง อัตราค่าโดยสาร

เหี่ยวละ 7 บาท นอกจากนี้ยังมีรถกระบะซึ่งวิ่งรับส่งชาวบ้านที่เข้าไปทำงานในจังหวัด และนักเรียนโรงเรียนต่างๆ

สาธารณูปโภค

ไฟฟ้า เริ่มมีใช้ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2527 ซึ่งเป็นโครงการไฟฟ้าสมทบ คือ หมู่บ้านต้องออกค่าใช้จ่ายส่วนหนึ่ง และการไฟฟ้าออกส่วนหนึ่ง

สถานีนอนามัย มีสถานีนอนามัยประจำตำบลหมู่บริเวตหมู่บ้าน เริ่มมีเมื่อปี พ.ศ. 2517 ซึ่งครั้งแรกตั้งอยู่ภายในโรงเรียนบ้านหนองบ่อทางทิศใต้ของหมู่บ้าน ต่อมาในปี พ.ศ.2521 จึงย้ายเข้ามาตั้งอยู่ภายในหมู่บ้านจนถึงปัจจุบันนี้ เนื่องจากต่างก็เห็นว่าที่ตั้ง นอนามัยเดิมอยู่ห่างไกลจากชุมชนค่อนข้างมาก ปัจจุบันนั้นนอกจากชาวบ้านในตำบลบ้านค้อแล้ว ยังมีชาวบ้านบางส่วนจากตำบลส่วตติมาใช้บริการอีกด้วย

โรงเรียน อยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้าน เปิดสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้น ประถมปีที่ 6 ปัจจุบันมีครู 9 คน นักเรียน 138 คน เมื่อเรียนจบนักเรียนบางส่วนเรียนต่อ ระดับมัธยมในอำเภอเมือง แต่มีอัตราไม่สูงนัก ส่วนใหญ่นิยมออกหางานทำตามโรงงาน ต่างๆทั้งในจังหวัดขอนแก่นและอื่นๆ

วัด มี 1 แห่ง ปัจจุบันมีพระ 5 รูป และเณร 1 รูป

โรงสี มี 4 โรง

หอกระจายข่าว เริ่มมีเมื่อปี พ.ศ.2527 โดยการสนับสนุนของ สส.สหัสสน์ ศรีรัตนพันธ์

ร้านค้า ภายในหมู่บ้านมีทั้งหมด 7 ร้าน ส่วนใหญ่จำหน่ายของใช้ของกินที่ จำเป็นต่อชีวิตประจำวันและอาหารสดต่างๆ สินค้าต่างๆเหล่านี้ริเริ่มจากร้านค้าในตัวจังหวัด สำหรับอาหารสดจำพวกปลาและผักต่างๆ บางครั้งมีชาวบ้านในหมู่บ้านนำมาส่งให้

วัฒนธรรมประเพณี

ปัจจุบันภายในหมู่บ้านไม่มีศาลปู่ตา และชาวบ้านไม่ให้ความสำคัญกับปู่ตา แต่ให้ความสำคัญกับถือพระกรรมมากกว่า เพราะเชื่อว่าปู่ตาเป็นผีซึ่งก่อให้เกิดโทษแก่ชาวบ้าน

ได้ถ้าชาวบ้านทำสิ่งใดที่ไม่พอใจ (เห็นว่าสิ่งใดเอาใจยาก) แต่ภายในหมู่บ้านยังคงมี "เต่าเจ้า" อยู่เหมือนหมู่บ้านในสมัยทั่วๆไป ซึ่งคอยหาพืชต่างๆทางศาสนา

บุญประเพณีต่างๆยังคงยึดถือปฏิบัติตามอีก 12 คอลง 14 อยู่ แต่ในทางปฏิบัติมีการเปลี่ยนแปลงในรายละเอียดบางอย่างของแต่ละงาน ทั้งนี้ชาวบ้านกล่าวว่าเพื่อให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบัน

ลักษณะดิน

สภาพดินบริเวณต่างๆของหมู่บ้านมีลักษณะที่ค่อนข้างแตกต่างกัน ทำให้ได้ผลผลิตข้าวแตกต่างกันออกไปตามสภาพดินนั้นๆ กล่าวคือ ที่ที่ได้มีลักษณะเป็นดินทรายส่วนใหญ่ ทางด้านทิศเหนือดินส่วนใหญ่เป็นดินเหนียว การทำนาทั้งสองบริเวณนี้ค่อนข้างให้ผลผลิตต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับทางด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตก ซึ่งมีลักษณะดินเป็นดินร่วนปนทราย

แหล่งน้ำ

ภายในหมู่บ้านต้องประสบกับปัญหาการขาดแคลนน้ำสำหรับการเกษตรอยู่เสมอ เนื่องจากมีแหล่งน้ำธรรมชาติน้อย และแหล่งน้ำที่มีอยู่ไม่ได้รับการบำรุงรักษาเท่าที่ควร ทำให้ดินเค็ม ปริมาณน้ำที่เก็บกักได้ไม่เพียงพอต่อความต้องการ แหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญของหมู่บ้าน ได้แก่

1. ห้วยสาบ อยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน ลึกประมาณ 2 เมตร ยาว 7 กม. ไหลมาจากโคกหนองหัวเมี่ยง และลงสู่ลำห้วยใหญ่ทางทิศเหนือ ไม่สามารถเก็บกักน้ำได้ตลอดปี ประมาณเดือนกุมภาพันธ์-มีนาคมน้ำจะแห้ง ปี พ.ศ.2534 ได้งบประมาณขององค์การบริหารส่วนจังหวัดจำนวน 150,000 บาทมาทำการขุดลอก และปี พ.ศ. 2535 ได้โครงการสายประชาอาสาสร้างฝายกันลำห้วย และได้ทำการขุดลอกหน้าฝายบางส่วน

2. ห้วยใหญ่ อยู่ทางทิศเหนือ (ไหลมาจากเทือกเขาภูพานคำ) อยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 160 เมตร ลำห้วยนี้มีน้ำตลอดปี ชาวบ้านใช้ประโยชน์ในการเลี้ยงสัตว์ และผู้มีหน้าที่ดัดลำห้วยยังใช้ประโยชน์ในการปลูกพืชฤดูแล้งด้วย

นอกจากแหล่งน้ำธรรมชาติทั้งสองแล้ว ยังมีแหล่งน้ำที่ชาวบ้านสร้างขึ้นอีก
ได้แก่

1. สระส่วนตัว เริ่มมีการขุดครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2532 ซึ่งได้รับการสนับสนุน
จากบริษัทสากลเมล็ดพันธุ์เป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายให้ก่อน แล้วให้ชาวบ้านซึ่งเป็นสมาชิกปลูกพืช
เมล็ดพันธุ์ของบริษัท ผ่อนชำระเป็นงวดๆภายในเวลา 3 ปี ปัจจุบันมีทั้งหมด 95 สระ
2. บ่อบาดาล มีทั้งหมด 6 บ่อ ขุดโดยโครงการอีสานเขียว 3 บ่อ สำนักงาน
อนามัยจังหวัด 2 บ่อ และ รพช. 1 บ่อ พบว่าน้ำบาดาลทุกบ่อมีปัญหาเรื่องน้ำเค็มเล็กน้อย
ชาวบ้านจึงใช้ประโยชน์เฉพาะการอุปโภคเท่านั้น
3. บ่อน้ำตื้น มีทั้งหมด 2 บ่อ ใช้ประโยชน์ในการอุปโภค
4. ฝาย ขนาดความจุ 200 ไร่ ปัจจุบันมีทั้งหมด 368 ไร่ คราวเรือนส่วนใหญ่
มีน้ำกินเพียงพอตลอดปี สำหรับคราวเรือนที่ไม่เพียงพอในฤดูแล้งจะนำน้ำจากบ่อน้ำตื้น
(น้ำขุ่น) ที่อยู่ทางตะวันตกของหมู่บ้านมากิน

ป่าไม้

สภาพป่าไม้ในปัจจุบันหมดไปแล้วเนื่องจากไม่มีการสงวนไว้ ปัจจุบันชาวบ้านจะ
ตัดไม้เล็กลำตามหัวไร่ปลายนามาเป็นเชื้อเพลิงในการหุงต้ม บางก็เปลี่ยนเป็นไม้ขีดไฟ
สำหรับไม้สร้างบ้านค่อนข้างหายาก จะมีเฉพาะตามไร่นาส่วนตัวซึ่งเจ้าของสงวนไว้ ซึ่งก็
เหลืออยู่น้อยมาก การสร้างบ้านเรือนในปัจจุบันส่วนใหญ่จะใช้วัสดุก่อสร้างต่างๆที่หาซื้อได้
ตามร้านค้าในตัวเมือง

อาชีพ

อาชีพหลักของชาวบ้านหนองบ่อ คือ การทำนา ซึ่งยึดถือปฏิบัติมาตั้งแต่ในอดีต
จนถึงปัจจุบัน ส่วนใหญ่นิยมปลูกข้าวเหนียวพันธุ์ กข.6 และ กข.8 ในรายที่มีที่ดินทำกินมาก
จึงปลูกข้าวเจ้าหอมมะลิด้วยเพื่อไว้จำหน่าย แต่ส่วนใหญ่ปลูกข้าวไว้เพื่อบริโภคเองในครัว
เรือนเท่านั้น ในอดีตชาวบ้านนิยมขายข้าวในยามที่ต้องการเงินเพื่อใช้จ่ายต่างๆ แต่เมื่อ

ชาวบ้านส่วนใหญ่เริ่มปลูกระเบิดเห็ดและพืชเมล็ดพันธุ์อื่นๆ จำนวนผู้ที่ขายข้าวเมื่อต้องการเงินก็ลดลง

ผลผลิตข้าวแตกต่างกันออกไปตามสภาพพื้นที่และลักษณะดินดังได้กล่าวแล้วข้างต้น แต่โดยเฉลี่ยแล้วในปีที่ภาวะฝนปกติได้ผลผลิตประมาณ 40 ถัง (ถังละ 10 กก.) ต่อไร่ แต่ถ้าปีไหนแล้งจะได้ข้าวเพียงประมาณ 9-10 ถังต่อไร่เท่านั้น และในบางรายที่มีพื้นที่น้อยและลักษณะดินเป็นดินปนทราย อาจไม่ได้ข้าวเลย

การทำนาปกติเริ่มตกกล้าประมาณเดือนกรกฎาคม-สิงหาคม บักดำประมาณปลายเดือนสิงหาคม-กันยายน และเริ่มเก็บเกี่ยวประมาณกลางเดือนพฤศจิกายน-มกราคม การทำนาทั้งหมดอาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียว มีบางรายเท่านั้นที่นาอยู่ติดลำห้วยใหญ่ และมีเครื่องสูบน้ำ ก็จะสูบน้ำจากลำห้วยมาใช้ในการตกกล้าในกรณีที่ฝนตกช้ากว่าปกติ

ปัจจุบันนอกจากมีอาชีพหลักในการทำนาแล้ว ชาวบ้านประมาณร้อยละ 80 มีอาชีพในการปลูกระเบิดเห็ดและพืชเมล็ดพันธุ์อื่นๆที่บริษัทเอกชนเข้าไปส่งเสริม และผลที่ได้รับจากการปลูกพืชเมล็ดพันธุ์เหล่านั้น ทำให้ชาวบ้านสามารถซื้อวัว-ควายเป็นสมบัติของครอบครัวได้ จึงก่อให้เกิดอาชีพใหม่ขึ้น คือ อาชีพเลี้ยงวัวอีกด้วย

อาชีพพรอง คือ การทำไร่ ซึ่งในอดีตเป็นการทำไร่หมุนและไร่โคก ต่อมาเมื่อออราคาดต่ำชาวบ้านจึงปลูกล้อยลง และหมดไปเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2526 คงเหลือเพียงการทำไร่หมุนสำหรับปลูกพืชไร่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ในปัจจุบันชาวบ้านส่วนใหญ่ก็ลดพื้นที่การเพาะปลูกลง เพราะเห็นว่าราคาไม่ดี และเริ่มหันมาปลูกพืชที่บริษัทส่งเสริมกันมากขึ้น แต่เนื่องจากพืชเมล็ดพันธุ์ต้องใช้แรงงานมาก ทำให้ชาวบ้านปลูกในปริมาณมากไม่ได้ จึงยังคงปลูกลำไยสำหรับปลูกเพื่อเป็นรายได้บางส่วนหนึ่ง

ประมาณร้อยละ 20 ของประชากรในวัยแรงงานมีการอพยพย้ายถิ่นเพื่อไปรับจ้างในจังหวัดต่างๆ และส่วนหนึ่งมีอาชีพรับจ้างในขอนแก่น เช่น โรงงานแหวน ในมหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นต้น นอกจากนี้เมื่อว่างจากการเกษตรภายในครัวเรือนแล้ว ชาวบ้านยังออกไปรับจ้างภายนอกหมู่บ้านอีกด้วย ซึ่งมีทั้งในภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม เช่น การรับจ้างตัดถั่ว เลื่อยไม้ กรรมกรก่อสร้างต่างๆ และงานในโรงงานแหวน เป็นต้น

ตลาดขายผลผลิตข้าวของชาวบ้าน คือ โรงสีต่างๆในตัวจังหวัด แต่ถ้าเป็นช่วงหลังฤดูเก็บเกี่ยวใหม่จะมีพ่อค้ามารับซื้อถึงในหมู่บ้าน สำหรับผลผลิตจากไร่ชาวบ้านนำไปส่งที่ลานมันต่างๆในจังหวัดด้วยตนเอง

พื้นที่ถือครอง

พื้นที่ทำการเกษตรของหมู่บ้านมีทั้งหมด 3,368 ไร่ ส่วนใหญ่มีเอกสารสิทธิ์เป็น นส.3 ผู้ที่ไม่มียี่สิบเป็นของตนเองมีทั้งหมด 9 ครอบครัว ส่วนหนึ่งเกิดจากการขายที่ดินเพื่อนำเงินเป็นทุนในการไปทำงานเมืองนอกแต่ไม่ประสบความสำเร็จ จึงไม่สามารถซื้อที่ดินกลับคืนมาได้ แต่ส่วนหนึ่งก็ไม่มีมาตั้งแต่สมัยพ่อแม่ คนที่ไม่มีที่นาเหล่านี้มีอาชีพรับจ้างทั่วไปในตัวจังหวัด ส่วนครอบครัวที่มีที่ดินสูงสุด คือ 150 ไร่ มี 2 คน ทั้งสองแบ่งที่ดินบางส่วนให้ชาวบ้านอื่นๆเช่า โดยคิดค่าเช่าเป็นผลผลิต 1 ใน 3 ส่วน

ครอบครัวที่ต้องซื้อข้าวกินมีประมาณ 10 ครอบครัว เนื่องจากครอบครัวเหล่านี้ไม่ได้ทำนา แต่ถ้าปีใดฝนแล้งจำนวนครอบครัวที่มีข้าวไม่พอกินมีเพิ่มประมาณ 35 ครอบครัว เพราะผู้ที่มีที่ดินทำกินน้อย เมื่อฝนแล้งผลผลิตข้าวจึงได้น้อยหรือไม่ได้เลย

ภาวะหนี้สิน

ชาวบ้าน 22 รายเป็นลูกหนี้ ธกส. และ 34 รายเป็นลูกหนี้สหกรณ์การเกษตร ซึ่งกู้ประมาณคนละ 15,000-40,000 บาท วัตถุประสงค์ที่กู้มาเพื่อลงทุนทางด้านการเกษตร เช่น ซื้อรถไถเค้นตาม ซื้อวัว ซื้อควาย เป็นต้น แต่ส่วนใหญ่เมื่อได้เงินมาแล้วไม่ได้ลงทุนตามที่ตั้งใจไว้ แต่เอาเงินไปใช้จ่ายในชีวิตประจำวันและชำระหนี้ให้กับนายทุน

นอกจากนี้ยังมีชาวบ้านบางส่วนเป็นหนี้นายทุนในตลาดขอนแก่น ซึ่งต้องเสียดอกเบี้ยร้อยละ 5 บาทต่อเดือน ดังนั้นชาวบ้านจะกู้ยืมเงินจากนายทุนเหล่านั้นในกรณีที่เป็นเรื่องด่วนจริงๆ ปัจจุบันเมื่อชาวบ้านส่วนใหญ่หันมาปลูกพืชเมล็ดพันธุ์กันมาก ทำให้ครอบครัวส่วนใหญ่มีรายได้เพิ่มขึ้น การกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินกู้ของเอกชนจึงลดลง ดังนั้นส่วนใหญ่จึงเป็นหนี้ ธกส. สหกรณ์การเกษตร และบริษัทเมล็ดพันธุ์ เท่านั้น สำหรับหนี้สินของบริษัทชาวม้าจะถูกหักให้ชำระเมื่อขายผลผลิตให้กับบริษัท จึงเป็นหนี้ในระยะสั้นๆ

การเลี้ยงสัตว์

ควาย เป็นสัตว์เลี้ยงที่มีความสำคัญและจำเป็นเป็นอันดับหนึ่งของชาวนาน เพราะเป็นแรงงานที่สำคัญในการทำนา การเกษตร ทั้งการหว่านและการปลูกพืชอื่นๆ นอกจากนี้ชาวนายังนิยมเลี้ยงควายไว้สำหรับเป็นมรดกให้แก่ลูกหลานอีกด้วย ปัจจุบันในหมู่บ้านมีควายทั้งหมด 213 ตัว

วัว เป็นสัตว์ที่นิยมเลี้ยงกันมากในอดีต เพราะมีความสำคัญต่อการคมนาคมขนส่งในสมัยนั้นมาก ทั้งในอดีตยังมีสถานที่เลี้ยงมาก เนื่องจากยังมีที่สาธารณะที่เป็นทุ่งหญ้าอยู่มาก แต่เมื่อสภาพนิเวศเปลี่ยนแปลง สถานที่เลี้ยงวัวบางแห่งถูกจับจองและจัดแปลงให้เป็นไร่ที่นา ทั้งการคมนาคมขนส่งก็เปลี่ยนจากการใช้เกวียนเป็นรถแทน จึงทำให้วัวหมดความสำคัญและความจำเป็นลงชาวนาจึงเริ่มขายวัว ต่อมาวัวเริ่มมีราคาดีชาวนาจึงกลับมาให้ความสำคัญกับการเลี้ยงวัวขึ้นอีก แม้จะไม่มีที่เลี้ยงมากพอเหมือนในอดีต ส่วนใหญ่มุ่งเน้นการเลี้ยงเพื่อการค้า ปัจจุบันในหมู่บ้านมีวัวทั้งหมด 186 ตัว

เป็ด ไก่ ชาวนานิยมเลี้ยงเกือบทุกหลังคาเรือน โดยให้เหตุผลว่าเป็นสัตว์ที่เลี้ยงง่าย ปล่อยให้หาอาหารเองได้ ทั้งยังใช้เป็นอาหารได้เป็นอย่างดี นอกจากเป็ดไก่แล้วในครัวเรือนที่มีโรงเลี้ยงนิยมเลี้ยงหมูไว้เพื่อจำหน่ายอีกด้วย

กระบวนการผลิตภายใต้เงื่อนไขสัญญาของบริษัทที่เข้าส่งเสริมการปลูกพืชเมล็ดพันธุ์

1. ความเข้ามาและลักษณะการส่งเสริมของบริษัท

บริษัทสากลเมล็ดพันธุ์ เริ่มเข้าส่งเสริมให้ชาวนาปลูกมะเขือเทศเมล็ดพันธุ์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2531 หลังจากประสบความสำเร็จจากการส่งเสริมภายในหมู่บ้านโนนเรือง ลักษณะการเข้าส่งเสริมเหมือนกับการเข้าส่งเสริมในหมู่บ้านโนนเรือง คือ การติดต่อประสานงานผ่านทางผู้ใหญ่บ้านก่อน จึงเข้าสอบถามความต้องการของชาวนาเป็นรายบุคคล และประชุมชาวนาพร้อมกันเพื่อชี้แจงรายละเอียด รายละเอียดที่เจ้าหน้าที่ของบริษัทชี้แจงให้ชาวนาทราบ ได้แก่ เงื่อนไขสัญญาของบริษัท ชนิดพืชที่ทำการส่งเสริม เป็นต้น

ปีแรกที่บริษัทเข้ามาส่งเสริมมีผู้ปลูกเพียง 3 รายเท่านั้น เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่ยังเกรงว่าจะเพาะปลูกไม่ได้ผล ซึ่งอาจทำให้หนี้สินเพิ่มขึ้นได้ และบางส่วนเห็นว่าต้องใช้ยาฆ่าแมลงมาก อาจมีอันตรายได้

ปี พ.ศ. 2534 เริ่มมีบริษัทใหม่เข้ามาทำการส่งเสริมให้ปลูกพืชเมล็ดพันธุ์มากขึ้น ได้แก่ บริษัทอาคัมส์ และบริษัทคิสโก้ ซึ่งเป็นบริษัทที่แยกมาจากบริษัทสากลเมล็ดพันธุ์ ลักษณะการส่งเสริมและชนิดพืชที่ส่งเสริมมีลักษณะเหมือนกัน เงื่อนไขสัญญาต่างๆก็เหมือนกัน ทุกประการ คิดกันแต่เพียงพันธุ์ของชนิดพืชนั้นๆ เช่น เมล็ดพันธุ์มะเขือเทศของบริษัทสากลเมล็ดพันธุ์ ได้แก่ พันธุ์ 5210 ของบริษัทคิสโก้ ได้แก่ พันธุ์ 4190 เป็นต้น ซึ่งชาวบ้านให้ความสนใจเข้าร่วมโครงการกับทั้งสามบริษัทเท่าๆกัน ชาวบ้านบางรายที่เคยปลูกกับบริษัทเดิม(บริษัทสากลเมล็ดพันธุ์) แล้วเปลี่ยนบริษัทใหม่ ต่างก็ให้ความเห็นว่าสาเหตุที่เปลี่ยนเพราะต้องการค้นหาว่าพันธุ์และกระบวนการต่างๆของบริษัทใดได้ผลดีกว่ากัน

2. สาเหตุที่ชาวบ้านยอมรับการส่งเสริม

เกษตรกรกลุ่มแรกที่ยอมรับการส่งเสริมของบริษัทให้เหตุผลของการยอมรับว่า "บริษัทเป็นผู้ลงทุนให้เกือบทุกอย่าง ตนเองลงทุนเพียงแรงและที่ดินเท่านั้น และทางบริษัทยังมีเจ้าหน้าที่คอยดูแลและให้ความรู้อย่างใกล้ชิด คิดว่ามีความเสี่ยงต่อการขาดทุนและได้กำไรเท่าๆกัน ซึ่งถ้าได้กำไรจะช่วยให้รายได้เพิ่มขึ้น ดีกว่าการไปรับจ้างทำงานในไร่เหมือนที่ผ่านๆมา กอปรกับได้พูดคุยแลกเปลี่ยนกับญาติพี่น้องเพื่อนฝูงในหมู่บ้านโนนเรื่องที่ปลูกพืชดังกล่าว พบว่าไม่มีปัญหาใดๆ

ปีต่อมาเมื่อเกษตรกรให้ความสนใจเข้าร่วมโครงการมากขึ้น เพราะเห็นตัวอย่างจากกลุ่มแรกว่าประสบความสำเร็จค่อนข้างสูง ในเรื่องการใช้ยาก็ไม่พบว่ามีความเสียหายและหมู่บ้านใกล้เคียงได้รับอันตรายแต่อย่างใด จำนวนผู้ปลูกจึงเพิ่มขึ้นทุกปี จนอาชีพการปลูกพืชเมล็ดพันธุ์นี้เป็นอาชีพหลักที่สำคัญอย่างหนึ่งของชาวบ้านหนองบ่อ เพราะมีการปลูกพืชต่างๆสลับกันไปตลอดทั้งปี จากการศึกษาเกษตรกรผู้ปลูกส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่า ทำให้มีรายได้ดีกว่าการรับจ้างทำงานในภาคเกษตรกรรมที่เคยปฏิบัติมา

3. เจียนโซลัญญา

เจียนโซลัญญาต่างๆที่บริษัทต่างๆทำกับเกษตรกรผู้ปลูกมีลักษณะเหมือนกันทุกประการ ซึ่งก็คือ เจียนโซลัญญาที่ทางบริษัทสากลเมล็ดพันธุ์ทำกับเกษตรกรชาบ้านโนนเรื่อง ได้แก่ การที่บริษัทเป็นผู้จ่ายวัสดุอุปกรณ์และสิ่งต่างๆที่จำเป็นในการปลูกให้แก่เกษตรกรสมาชิกก่อน แล้วจึงหักเงินคืนเมื่อสมาชิกขายผลผลิตให้กับทางบริษัท ตลอดจนการจัดเจ้าหน้าที่คอยให้คำแนะนำในเรื่องต่างๆเกี่ยวกับการปลูกพืชให้แก่สมาชิกอย่างใกล้ชิด และในครั้งแรกที่บริษัทสากลเมล็ดพันธุ์เข้าไปส่งเสริม ทางบริษัทได้มีการจัดฝึกอบรมให้แก่สมาชิก รุ่นแรกด้วยเป็นเวลา 1 วันภายในหมู่บ้าน แต่สำหรับรุ่นต่อมาทางบริษัทจัดเพียงเจ้าหน้าที่ให้เข้าไปให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิดเท่านั้น สำหรับ 2 บริษัทที่เข้าส่งเสริมภายหลังไม่มีการจัดฝึกอบรมให้แก่สมาชิกแต่อย่างใด คงมีเพียงเจ้าหน้าที่ของบริษัทคอยดูแลให้คำปรึกษาเท่านั้น

เจียนโซลัญญาต่างชนิดนอกเหนือจากที่กล่าวไว้ข้างต้น มีลักษณะเดียวกับเจียนโซลัญญาที่บริษัทสากลทำกับชาบ้านโนนเรื่องทุกประการ

4. ขั้นตอนการผลิต

ไม่ว่าจะเป็นมะเขือเทศเมล็ดพันธุ์หรือแตงแคนตาลูปก็ตาม และไม่ว่าจะเป็นพันธุ์ใด บริษัทใดเป็นเจ้าของพันธุ์ก็ตาม ต่างก็มีขั้นตอนและกระบวนการต่างๆที่เหมือนกัน นับตั้งแต่การเตรียมแปลงเพาะปลูก การเพาะกล้า การปลูก และการผสมพันธุ์ ซึ่งกระบวนการต่างๆได้กล่าวไปแล้วในกระบวนการปลูกของบ้านโนนเรื่อง แต่สำหรับบ้านหนองปอนั้น เนื่องจากชาบ้านให้ความสนใจในการปลูกพืชเมล็ดพันธุ์ก็มาก และบางครั้งเริ่มมีอาชีพในการปลูกพืชเมล็ดพันธุ์ตลอดปี โดยหมุนเวียนชนิดพืชที่ปลูกไปเป็นช่วงๆ ได้แก่ พืชจำพวก-กุ่มพันธ์ปลูกมะเขือเทศ กุ่มพันธ์-เมษายนและเมษายน-มิถุนายนปลูกแตง (แคนตาลูปและแตงโม) และกันยายน-ตุลาคมปลูกดอกไม้ (เช่น บานไม่รู้โรย ดาวเรือง บานชื่น เป็นต้น)

ในที่นี้จะขอก้าวเพียงการปลูกดอกไม้มายังไม่ได้กล่าวไว้ข้างต้นเท่านั้น การปลูกดอกไม้มียุทธศาสตร์การเตรียมแปลงเช่นเดียวกับพืชชนิดอื่นๆ สำหรับการเพาะกล้านี้ เมื่อ

การปลูกดอกไม้ไม้ต้องฉีดยาฆ่าแมลง จะฉีดเฉพาะในกรณีที่เห็นว่ามีแมลงเริ่มมารบกวนต้นเท่านั้น

เนื่องจากชาวบ้านหนองปลาให้ความสำคัญกับการปลูกพืชเมล็ดพันธุ์กันมาก และ
ขนาดประมาณ 1,000-2,000 ต้น ซึ่งต้องใช้เนื้อที่ประมาณ 1 ไร่ ส่วนใหญ่จึง
เป็นของตนเอง มีบางรายเห็นว่าไม่เป็นที่ดินของตนเอง ก็จะขอปลูกกับญาติพี่น้อง
เช่าที่ดินก่อนปลูก

แรงงานที่ใช้ในการเพาะปลูกมีลักษณะคล้ายคลึงกับที่บ้านโนนเรือง คือ ส่วนใหญ่เป็นแรงงานภายในครัวเรือน มีเฉพาะในกรณีที่ดินดอนและผสมเกสรไม่ทันเท่านั้นจึงจะจ้างแรงงานนอกครัวเรือนให้ช่วย ซึ่งก็คือแรงงานภายในหมู่บ้านเอง และเห็นผู้ที่เคยมีประสบการณ์การปลูกมาก่อน ักตราค่าจ้างในปัจจุบันประมาณวันละ 40-50 บาท

ทุน

เกษตรกรได้รับการลงทุนจากบริษัทที่ให้การส่งเสริมเกือบทั้งหมด นับตั้งแต่เมล็ดพันธุ์ ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือต่างๆที่จำเป็นในการปลูก โดยบริษัทจะหักเงินเมื่อเกษตรกรนำผลผลิตมาขายให้กับบริษัท

เทคโนโลยีที่ใช้

ส่วนใหญ่หรือเกือบทั้งหมดได้รับการสนับสนุนจากบริษัทที่เข้าส่งเสริม ไม่ว่าจะเป็นเครื่องจักร อุปกรณ์การผสมเกสร บางรายขอรับการสนับสนุนเรื่องแหล่งน้ำที่จะใช้ในการเพาะปลูกจากบริษัท โดยให้บริษัทขุดบ่อน้ำให้ แล้วชำระเป็นงวดๆให้กับบริษัท

5. ผลกระทบ

ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ

จากการศึกษาพบว่า ครอบครัวที่ปลูกพืชเมล็ดพันธุ์ทุกครัวเรือนเห็นว่า ตนเองมีรายได้และมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถซ่อมแซมต่อเติมบ้านเรือนและซื้อสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆมาใช้ภายในครัวเรือนได้ และครอบครัวส่วนใหญ่เมื่อซ่อมแซมบ้านเรือนแล้วจะนำเงินที่เหลือไปซื้อวัวมาเลี้ยงเพื่อขาย เป็นการเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวอีกทางหนึ่ง ผู้ปลูกส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า "การปลูกพืชเมล็ดพันธุ์มีรายได้ดีกว่าการไปรับจ้างตัดอ้อย ซึ่งได้ค่าจ้างเพียงวันละ 35-40 บาทเท่านั้น และต้องตากแดดทั้งวัน แต่การปลูกพืชเมล็ดพันธุ์แม้จะไม่ได้ผลตอบแทนทันที แต่เมื่อได้รับเงินจะได้ทีละมากๆ สามารถนำเงินจำนวนดังกล่าวไปก่อให้เกิดประโยชน์ได้ดีกว่า

อย่างไรก็ตามมีเกษตรกรบางรายมีความเห็นว่า อาชีพการปลูกพืชเมล็ดพันธุ์นี้แม้จะได้เงินมากแต่ก็ไม่มั่นคง เมื่อบริษัทไม่ส่งเสริมก็อาจมีผลกระทบต่อรายได้ได้ ดังนั้นเมื่อได้เงินมาจึงนำไปซื้อวัวมาเลี้ยง เพราะเห็นว่ามีความมั่นคงกว่า ดังนั้นเกษตรกรกลุ่มดังกล่าวนี้มีแนวโน้มในการปลูกพืชเมล็ดพันธุ์ลดลง จากที่เคยปลูกครั้งละประมาณ 2,000-3,000 ต้น ก็ลดลงเหลือเพียงครั้งละ 1,000 ต้นเท่านั้น เพราะนำเวลาส่วนใหญ่ไปใช้ในการเลี้ยงวัว

ทางด้านสุขภาพร่างกายของเกษตรกรผู้ปลูก ยังไม่พบว่ามีเกษตรกรรายใดมีอาการผิดปกติทางร่างกาย หรือเจ็บป่วยเนื่องจากการปลูกพืชดังกล่าว แต่ส่วนใหญ่มีอาการปวดตาในช่วงที่ทำการผสมเกสร เพราะต้องใช้สายตามาก แต่เมื่อหยุดและได้พักผ่อนเพียงเล็กน้อยอาการปวดตาก็จะหายไป และไม่มีใครวิตกกังวลว่าจะมีผลในระยะยาว สำหรับปัญหาเรื่องการแย่งน้ำแมลงหรือการได้รับสารพิษจากยาฆ่าแมลง เกษตรกรส่วนใหญ่คิดว่าวิธีการป้องกันที่เจ้าหน้าที่ของบริษัทแนะนำไว้ จะสามารถป้องกันอันตรายดังกล่าวได้ คือ การกินสุราทันทีหลังจากเสร็จสิ้นการฉีดยาแล้ว เพื่อให้สุราเป็นตัวขับเชื้อและสารพิษออกมาจากร่างกาย ทำให้ร่างกายไม่มีการสะสมสารพิษไว้

ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน และผลกระทบต่อชุมชน

ความสัมพันธ์ต่างระหว่างคนในชุมชนยังคงเหมือนเดิม ในบางเรื่องชาวบ้านเห็นว่าต่างก็ให้ความร่วมมือกัน เช่น การขอบริจาคเงินในงานบุญประเพณีต่างๆ ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านดีขึ้น และจำนวนเงินบริจาคก็เพิ่มมากกว่าเดิมด้วย เนื่องจากชาวบ้านมีรายได้มากขึ้นจึงมีเงินสำหรับทำบุญมากขึ้น

เมื่อมีโอกาสได้พบปะพูดคุยกัน เกษตรกรผู้ปลูกจะแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการปลูกพืชซึ่งกันและกัน และช่วยแนะนำวิธีการป้องกันและแก้ไขปัญหาให้กันและกันด้วย

ทางด้านผลกระทบที่เกิดจากการปลูกพืชต่อสิ่งแวดล้อมต่างๆของชุมชน โดยเฉพาะแหล่งน้ำนั้นไม่พบว่ามีปัญหาใดๆทั้งสิ้น เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่จะขุดสระเพื่อใช้น้ำในสระสำหรับการเพาะปลูก ในรายที่ใช้น้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติก็จะปลูกห่างจากแหล่งน้ำ แล้วใช้เครื่องสูบน้ำเพื่อนำน้ำมาใช้ (ห่างจากแหล่งน้ำประมาณ 100-200 เมตรขึ้นไป) ผู้ที่มีสระนอกจากจะใช้น้ำสำหรับปลูกพืชเมล็ดพันธุ์แล้ว ยังใช้น้ำดังกล่าวในการอุปโภคอีกด้วย เช่น การซักเสื้อผ้า การอาบน้ำ เป็นต้น ซึ่งเกษตรกรเห็นว่าไม่เกิดอันตรายใดๆ เพราะระหว่างแปลงปลูกกับสระน้ำมีคันดินกั้นอยู่

จากการศึกษาระบบการปลูกพืชไร่เพื่อขายเมล็ดพันธุ์ของชาวบ้านโนนเรือและชาวบ้านหนองบอคงได้นำเสนอมาทั้งต้น อาจกล่าวได้ว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านตัดสินใจเข้าสู่ระบบการผลิตดังกล่าวนี้ได้แก่ การที่บริษัทลงทุนให้ก่อน โดยที่เกษตรกรเพียงแต่ใช้แรงงานและที่ดินขนาดเล็กก็สามารถทำการผลิตได้ อีกทั้งบริษัทยังรับซื้อผลผลิตในราคาประกัน ซึ่งทำให้เกษตรกรมีความมั่นใจในการผลิตมากกว่าการปลูกพืชไร่ชนิดอื่นที่เคยทำมาในอดีต เช่น ปอ หรือมันสำปะหลัง เป็นต้น การปลูกพืชไร่ดังกล่าวนี้เกษตรกรมักประสบกับปัญหาความไม่แน่นอนของราคาดผลผลิต ดังนั้นเกษตรกรจึงหันมาปลูกพืชไร่เพื่อขายเมล็ดพันธุ์กัน เพื่อลดความเสี่ยงต่อการขาดทุนอันเนื่องมาจากความไม่แน่นอนของราคาตลาด

นอกจากนี้บริษัทที่เข้ามาส่งเสริมการปลูกพืชไร่เพื่อขายเมล็ดพันธุ์ ยังถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตรให้แก่เกษตรกร โดยมีเจ้าหน้าที่ของบริษัทเข้ามาแนะนำและให้ความรู้แก่เกษตรกรในการปลูกและการดูแลรักษาพืชไร่อย่างใกล้ชิด ซึ่งเท่ากับเป็นการยกระดับความรู้ในการทำการเกษตรแบบใหม่ให้แก่เกษตรกรไปในตัว

ในส่วนของผลกระทบนั้น ในระดับครอบครัวเกษตรกรผู้ปลูกพืชไร่เพื่อขายเมล็ดพันธุ์ต่างมีความเห็นในภาพรวมว่า การปลูกพืชไร่ดังกล่าวนี้ได้ทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มมากขึ้น และเกษตรกรสามารถนำรายได้ดังกล่าวนี้ไปใช้จ่ายในการซ่อมแซมบ้าน ซื้อหาเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็น บางรายสามารถนำเงินที่ได้ไปซื้อวัวมาเลี้ยง ซึ่งนับว่าเป็นการลงทุนอันต่อเนื่องที่จะให้ผลประโยชน์แก่เกษตรกรเพิ่มมากขึ้น มองในอีกด้านหนึ่งการซื้อวัวมาเลี้ยงอาจถือว่าเป็นการออมชนิดหนึ่งในสายตาของเกษตรกร ดังนั้นเกษตรกรจำนวนไม่น้อยจึงไม่พอพบไรตัดอ้อยในต่างจังหวัดเหมือนกับที่เคยปฏิบัติมา เพราะเห็นว่าการปลูกพืชไร่ดังกล่าวนี้สร้างรายได้ให้เกษตรกรได้มากกว่า

ในด้านแหล่งน้ำนั้น แม้ว่าทั้งสองหมู่บ้านค่อนข้างมีแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคจำกัด จริงๆแล้วอาจไม่เพียงพอที่จะใช้ในการปลูกพืชไร่ของเกษตรกรทุกรายได้ แต่ทางบริษัทได้เข้ามาเป็นตัวแก้ปัญหาในเรื่องนี้ให้ชาวบ้าน โดยเข้ามาลงทุนขุดบ่อบาดาลให้ชาวบ้านที่ปลูกพืชไร่ได้ใช้น้ำเพื่อการดังกล่าว แล้วให้ชาวบ้านผ่อนใช้คืนภายหลัง บ่อน้ำที่ขุดนั้นมักอยู่ใกล้แปลงพืชไร่ของชาวบ้าน นอกจากใช้น้ำรดพืชไร่แล้ว ชาวบ้านยังใช้น้ำจากบ่อดังกล่าวเพื่อการอุปโภคต่างๆด้วย

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากรณีศึกษาจากทั้ง 2 หมู่บ้านค่อนข้างจะให้ภาพในเชิงบวกของการปลูกพืชไร่ภายใต้เงื่อนไขสัญญาก็ตาม แต่มีข้อที่น่าสังเกตหลายประการที่เกษตรกรเองและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องพิจารณา เพื่อหาทางสนับสนุนหรือช่วยแก้ปัญหาให้เกษตรกร

ประการแรก การที่เกษตรกรไม่ให้ความสำคัญต่อสัญญาที่ทำกับบริษัท อาจทำให้เกษตรกรเสียเปรียบบริษัทในภายหลังได้ อย่างน้อยเกษตรกรควรมีความรู้ในเชิงกฎหมายว่า สัญญาคืออะไร และมีพันธะผูกพันระหว่างคู่สัญญาอย่างไร และเมื่อฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดคิดสัญญาจะมีกระบวนการอย่างไร จากกรณีศึกษาเกษตรกรมักเชื่อใจบริษัทเพราะติดต่อกันมานาน และการเชื่อใจดังกล่าวก็อยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมของชาวบ้าน ถ้าไม่มีปัญหาอะไรเกิดขึ้นก็คงไม่เป็นไร แต่ถ้าเกิดมีปัญหากับสัญญาขึ้นมาชาวบ้านเองอาจตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบได้ เพราะความไม่รู้หรือไม่ให้ความสำคัญแก่สัญญาเท่าที่ควร

ประการที่สอง เกษตรกรมักไม่มีการจดบันทึกเกี่ยวกับรายรับรายจ่าย แม้ไปซื้ออุปกรณ์การผลิตต่างจากบริษัท โดยที่ทางบริษัทลงบัญชีไว้โดยไม่ได้รับราคาของที่เกษตรกรซื้อมา เกษตรกรเองก็ไม่ได้สนใจอะไรเพราะไว้ใจบริษัท อีกประการหนึ่งคิดว่าตัวเองไม่ต้องจ่ายเงินก่อน ไว้ให้บริษัทหักเมื่อขายผลผลิต ถ้าบริษัทมีความซื่อตรงต่อลูกค้าก็คงไม่มีปัญหาอะไร แต่หากเป็นบริษัทที่แสวงหาผลประโยชน์จากกำไรอย่างเดียว อาจกำหนดราคาสินค้าทุกอย่างก็ได้โดยที่เกษตรกรเองก็ไม่รู้ ดังนั้นการที่เกษตรกรได้เข้ามาทำการผลิตในเชิงธุรกิจ ความสามารถในการคำนวณควรจะได้รับการปรับปรุง เพื่อให้สามารถรู้เท่าทันและปกป้องผลประโยชน์ของตนเองได้

ประการที่สาม การผลิตภายใต้เงื่อนไขสัญญาดังกล่าวนี้อาจทำให้เกษตรกรสูญเสียความเป็นอิสระในการตัดสินใจและการจัดการการผลิตที่ตนเองทำอยู่ จากกรณีศึกษาเกษตรกรต้องพึ่งพาบริษัทในด้านเทคโนโลยี ด้านการตลาด และต้องทำการผลิตภายใต้การควบคุมแนะนำของเจ้าหน้าที่บริษัทส่งเข้ามาทำงานในหมู่บ้าน ดังนั้นหากบริษัทถอนตัวออกไปหรือเลิกลัมกิจการ เกษตรกรเองอาจได้รับผลกระทบอย่างมาก เพราะกิจกรรมการผลิตที่เกษตรกรทำอยู่เป็นการผลิตเพื่อป้อนตลาดอย่างเดียว ไม่ได้ทำการผลิตเพื่อการเอาผล

ผลิตมาบริโภค จึงเห็นได้ว่าการผลิตในระบบนี้ได้ทำให้เกษตรกรสูญเสียการพึ่งตนเองไป
มากทีเดียว

ประการสุดท้าย การปลูกพืชไร่เพื่อขายเมล็ดพันธุ์เป็นกิจกรรมการผลิตที่ต้องใช้
สารเคมีในการบำรุงรักษาพืชไร่ค่อนข้างมาก ทั้งปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืชต่างๆ ซึ่งอาจส่งผล
กระทบต่อสุขภาพอนามัยของเกษตรกร โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาสารเคมีตกค้างในร่างกาย
ของเกษตรกร ซึ่งอาจทำให้เกษตรกรเจ็บป่วยในโอกาสข้างหน้า อีกประการหนึ่งสารเคมีที่
ใช้อาจปนเปื้อนลงไปในแหล่งน้ำอุปโภคบริโภคทั้งของส่วนตัวและชุมชน ในระยะยาวหาก
ชาวบ้านได้รับสารเคมีเข้าไปสะสมในร่างกาย อาจมีผลต่อสุขภาพได้เช่นกัน